

KOVADIK

№ 3

Mai

1938

S I S U:

Tervitus Poola noortele.

Lemmit Mark. Lõhkikärjastatud ja uuestiliitunud Poola.

Ryszard Zakrzewski. Kuidas elab ja töötab noorsugu Poolas?

Poola suhted oma naabritega.

Kuningas Jan Sobieski — türklaste hirm.

A. L. Józef Pilsudski — uue Poola looja.

A. R. Kiirpilk poola kirjandusse

Dr. Mieczysław Orłowicz. Poola erilised nägemisväärsused.

Kirjandust Poola kohta eesti keeles.

Lektor Joh. Fr. Blomquist †.

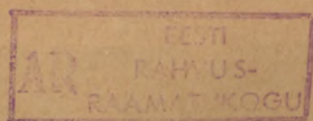
Veel kord karskusest ühe väikelinna gümnaasiumis.

Noored koduümbrust tundma õppima.

E. Noorsoo Karskusliidu X süvipäevad Rāpinas ja Petseris.

Käesolev „Kevadiku“ number ilmub Poola erinumbrina kahekordses suuruses. Selle ilmumist on Poola Vabariigi Saatkond Tallinnas eesotsas härra minister V. Przesmycki'ga aineliselt ja vaimselt soodustanud, mille eest toimetuse ja väljaandja teda südamest tänavad.

Erinumbri toimetamisel on lahkesti kaasa aidanud härra lektor dr. J. Kaplinski, kellele väljaandja ja toimetuse samuti siirat tänu avaldavad.

KEVADIK

Noorsoo enesekasvatuse, elureformi ja isetegevuse ajakiri.

№ 3

XV aastakäik

29. apr. 1938

Tervitus poola noortele 3. maiks 1938.

3. mail pühitsete teie, vaba Poola noored, oma riigi konstitutsiooni aastapäeva. See on üks etapp teie isade ja isaisade ennastohverdavas võitluses poola rahva ühtekuuluvuse ja vabaduse eest. Meie teame, et 3. mail 1791 teie riik sai uueaegse kindlakujulise põhiseaduse, mis töötas kujuneda teie rahvale uue tõusu ja vägevuse koidikuks ning mis tiivustas teie rahva paremaid poegi, eesotsas säärase suurte juhtidega, nagu T. Kościuszko, ennastohverdavaks võitluseks vaenlase vastu. Mälestus sellest päevast on teie rahvale olnud pikkadel surveaegadel suureks jõuallikaks ja meie soovime, et teie eelkäijate verega kirjutatud kuulsusrikkad ajaloo leheküljed teile edaspidigi sisendaksid jõudu ja vaimustust ülesehitavaks tööks oma rahva ja riigi kasuks.

Meie, eesti noored, teame, et Eesti ja Poola sõprus on üheks eelduseks mõlema maa paremale tulevikule ja tahame omalt poolt seda sõprust üleval hoida ja süvendada, õppides tundma teie maad, teie ajalugu ja teie kultuuri.

Olgu tervitatud poola noored! Elagu Eesti-Poola sõprus.

„Kevadiku“ toimetus“.

Lõhkikäristatud ja uuestiliitunud Poola.

*Prægune Poola Vabariigi president
Ignacy Mościcki.*

Varasemal keskajal slaavi hõimud asustasid maa-ala Ida-Euroopa tasanikkudelt praeguse Saksamaa keskosadeni. Mitmesuguste tegurite ajal slaavlsed rühmitused kolme suure haru: ida-, lõuna- ja lääneslaavlsed. Viimaste perre kuuluv poola rahvas astub ajaloovalgusse kahe mõjuri tõukele, milleks olid ristiusk ja saksa küsimus. Esimese aastatuhande lõpu poole Saksamaa hakkas avaldama tugevat ekspansiooni ida suunas slaavlastest asustatud aladele. Selle ohvriks langesidki näiteks Elbe jõe ümbruses asuvad slaavi hõimud. Ristiusu levitamise motiiv oli seejuures muidugi heaks vahendiks poliitilistegi põhjuste maskeerimiseks. Sellesse ajastusse langeb Poola riigi tekkimine. Riigi hälliks oli maa-ala Varta jõe ääres Visla ja Oderi vahel. Pias-tide soost valitseja Mieczysław'i (960—922) valitsuse all Poola astus sidemesse Lääne-Euroopa kultuuriga,

kuna Mieczysław võttis vastu ristiusu Böömist (966). Sellega oli ühtlasi saksa ekspansioonilt usuline õigus-tus võetud. Mieczysław'i poja ja järg-lase Bolesław Chrobry valit-susaeg (922—1025) oli Poola varase ajaloo hiilgavamaid perioode, mida tä-histavad võidukad võitlused välis-vaenlastega ja riigipiiride laienda-mine. Ta asutas Gniezno peapiis-kopkonna, millega saavutas kirikliku sõltumatuse. Kuid pärast tema surma naabritel õnnestus kaotatud alasid tagasi võita. Järgneval ajastul Poola riigil puudus võimalus suurejooneli-sema välispoliitika ajamiseks. Üheks tähtsamaks takistuseks oli siin vana slaavipärane käsitus pärimiskomme-dest, mis ei võimaldanud riigivõimu küllaldast tsentraliseerimist. Alles Władysław Lokietek'il (1306—1333) õnnestus Poola riigi uuesti-ühendamine. See oligi hädasti tarvil-lik, sest Poolal tuli uuel kujul tege-mist teha saksa hädaohuga. Võitluses paganlike pööraste vastu Masoo-via hertsog Konrad oli saksa ordu appi kutsunud (1226). See rajas en-dale baasi Visla suudme aladele ja hakkas süstemaatiliselt maid vallu-tama. Preislaste alistumise järele ku-junes saksa ordu ähvarduseks Poola riigile ja nii XIV sajandil tekkiski rida võitlusi. Poola idanaabriks oli sel ajastul võimas Leedu riik. Asja-olu, et saksa ordu pidevalt ründas ka Leedut, aitas sillutada teed Poola ja Leedu vahel üle mõningate vastuolude. Seda arengut kroonis Poola kunin-ganna Jadwiga abiellumine Leedu suurvürsti Jagailo'ga 1386. See liit tähendas väimselt Leedu tõmba-mist rooma-katoliku usu ja läänelise kultuuri piirkonda, poliitiliselt või-maldas ta jõudude koondamist saksa ordu vastu. Tulemuseks oli saksa ordu purustamine Tannenbergi lahingus 1410. Toruni rahu 1466 saksa ordu tunnistas Poola ülemvalitsust enese kohta. 1525 ordu suurmeister Hohenzollerni Albrecht astus lutheri usku ja muutudes oma riigi, s. o. Ida-

Preisimaa ilmlikuks valitsejaks, astus Poola kuninga ülemvõimu alla. Ka teistes suundades näitas Poola ja Leedu ühistest huvidest inspireeritud poliitika edu (nii Liivimaa oma alla võtmine 1561), mis lõppeks viis mõlema riigi reaaluiooni sõlmimiseni Lublinis 1569.

Käsikäes poliitilise võimu tõusuga käis kultuuriline areng. Krakóvi ülikool, asutatud 1364, oli seega vanimaks Kesk-Euroopa ülikoolide ja teadustemplite hulgas. Poola teoloogide, juristide, kirjanike ja loodusteadlaste mõju ulatus üle riigipiiride. Maini-

tähtsust riigi kaitsejõuna oskas omale kuningalt välja tingida mitmesuguseid eesõigusi. Privileegid XV sajandil andsid aadlile õieti ülekaaluka positsiooni, kuna ta sai otsustava tähtsuse kohalikel maapäevadel-seimikutel ja üleriiklikul seimil. Areng ei läinud mitte absolutistliku kuningavõimu suunas, nagu näiteks Prantsusmaal, kuna põhimõtteliselt kuningas oli valitav. Kui Jagelloonide ajal Poolas Leeduga oleva liidu huvides valiti sama dünastia printse kuningaks, nii et võime rääkida tegelikkuses trooni pärimisest, siis viimse

Kuninga loss Varssavis.

gem vaid näiteks Kopernikuse nime. Vaimsetest liikumistest reformatsiooni lainetused XVI sajandil haarasid kaasa ka poola ühiskonna. Rahvas jäi küll rõhuvalt katoliiklikuks, kuid üldiselt kehtiv ulatuslik tolerantsus teisitiuskujate suhtes oli erakordsemaid sellelaadilisi nähtusi Euroopas.

Riigivõimu arengu poolest Poola pakkus erinevat pilti võrreldes teiste Euroopa maadega. Meie leiame Poolas samad ühiskondlikud kihid, mis mujal Euroopas, nimelt aadel, vaimulik seisus, linnakodanikud ja talupojad. Aadel (šlahta) tundes oma

Jagellooni Sigismund Augustuse surmaga 1572 muutus olukord. Kuninga ja ühiskonna suhete aluseks kujunes valimistel sõlmitav *pacta conventa*. Kui kuningas rikkus kokkulepet, siis rahvas võis loobuda truudusest tema vastu. Ühiskondlikus elus, nii ka kuninga valimistel oli arvestatav vaimulikkonna kõrval eeskätt just aadel, kes oma eesõigustatud seisundit juba varakult kasutas teiste kihide allasurumiseks. Et aadli poliitika suunatud oli talupojaskonna kohustuste pidevale suurendamisele ja õiguste piiramisele, on analoogiline üldeuroopalise arenguga. Saatuslikuks

ühiskondlikule tasakaalule sai aga Poolale spetsiifiliselt iseloomulik keskklasside nõrkus. Linnakodanluses omas väga kaalukat osa võõrrahvuslik, juudi ja saksa, element. Aadli opositsiooni linnade vastu, mis ka mujal Euroopas tundmata polnud, õhutas siin veel rahvuslik vastuolu. Kuna linnade esindus maapäevadel minimaalne oli, õnnestus aadlil oma huvides linnu koormata eaproportsionaalsete kohustustega, millele eriti XVI sajandist alates lisanduvad mitmesugused tõkestused sundisid känguma tööstuse ja omakaubanduse. Tõeliselt aadliseisus arvas end üksi moodustavat rahvuse. Kuna tal oma võimukülluse juures polnud karta mingi teise riigivõimu elemendi võistlust, ta sattus isekasse konservatismi ega suutnud vastu astuda keskaegsetes partikularistlik-territoriaalsetes traditsioonides juurduvale detsentralisatsioonitendentsile, millele lisandus liigne ühiskondlik individualism, liialdatud arusaamine isiku, s. o. aadliku vabadusest. Juba tasakaalu puudumine riiklikus süsteemis sai Poola iseseisvusele saatuslikuks. Vastupidi normaalsele parlamentaarse enamusvalitsuse printsipile tekkis anarhism — otsuste tegemiseks seimis oli vajalik kõigi häälte pooltolek. Iga saadik omas *liberum veto*, võis seega lõpetada arutlused ja sundida laiali minema koosoleku. Et siiski vajalikel korral möödapääsematut aktsiooni teostada, seks otsiti abi keskaegsest kombest moodustades konföderatsioonid. Üksiku konföderatsiooni piires oli enamuse tahe mõõduandev ja leidis ka kindlat teostamist.

Selline sisepoliitiline olukord ei võimaldanud ajada mingit järjekindlat ega jõulist välispoliitikat. Seisundit kasutasid välisnaabrid Poola kulul oma piiride laiendamiseks. Rootsi sai Liivimaa 1629, Venemaa idapoolseid maakondi, nii poole Ukrainat 1654 kasakate mässu tagajärjel, samuti Kiievi ja Smolenski 1667. Preisi suurkuurvürst vabastas Preisimaa alluvusest poola kroonile 1657. Raskeid võitlusi pidi Poola pidama läänelise kultuuri kaitsjana pealetungivate türklaste vastu. Siiski suutis väljapaistev

väejuht troonil, Jan Sobieski, otsustavalt lüüa Viini piiravaid türklasi 1683 ja seega ühtlasi päästa linna.

Poola naabrid ei leppinud saavutatud eduga, vaid hakkasid järjest kasvaval määral segama Poola siseasjadesse. See avaldus eeskätt selles, et Vene, Preisimaa ja Austria surusid kuningavalimistel omad kandidaadid läbi, isegi hoolimata poola rahva vastuolemisevast, nagu see ilmnes 1697 Saksi August II, 1733 August III ja 1764 Stanisław August Poniatovski valimisel. Naabrite poliitikat kergendas asjaolu, et XVII sajandist saadik olid aadli hulgas domineerima pääsenud üksikud suuraadli perekonnad, nagu Lubomirski'd, Potocki'd, Radziwiłł'id, Sapieha'd jt., kes omavahelises võistluses võimu pärast ei hoolinud vahenditest. Kuningatest välisvõimude tööriistad ajasid poliitikat, mis tihti ei arvestanud Poola rahvuslikke huve. Nii August II, olles ühtlasi Saksi kuurvürst, septses oma naabritega Poola jagamist eesmärgil saada mõned riigiosad oma pojale ja järglasele. Ta võimaldas välisvõimudel, eriti vene omal, sellist segamist Poola siseasjadesse, mis polnud enam kokkukõlas Poola riikliku suveräänsusega.

Muidugi ei puudunud Poolas riigimehi ja mõtlejaid, kes selgesti nägid, et vaid suured reformid võisid veel Poola päästa anarhiast ja hävingust. Olgu ainult meenutatud nimed nagu Zaluski, Czartoryski'd jt. Iga reform pidi hädavajaliselt algama sõjaväe reorganiseerimisega ja suurendamisega, kuna riigikaitse oli, osalt naabrite survele, õieti desorganiseeritud ja ajast mahajäänud. Edasi osutus paratamatuks halduskorra parandamine, sotsiaalne uuendus, nimelt linnade ja talurahva olukorra tõstmine, seimi ja troonipärimiste küsimuste ümberkorraldamine. Poola rahvas leidis küllalt jõude vajalike ümberkorralduste läbiviimiseks. Kuid just reform oli see, mida kartsid naabrid. Vene ja Preisimaa sõlmisid XVIII sajandil üksteisega rea lepinguid vastastikuste lubaduste alusel, säilitada olevat anarhia seisundit Poolas.

Arusaamine reformi vajadusest oli ikka suuremal määral imbumas valitsevatesse poola kihtidesse. Eriti tuli see ilmsiks kuningas Stanisław August Poniatovski valitsusajal (1764—1795). Poniatovski oli Vene ja Preisi kreaatur. Ehkki nõrk valitseja, oli ka tema hingestatud reformikavatsustest, mis suhtes ta käsi käes käis Czartoryskite parteiga vene huvide vastu. See asjaolu ajas Venemaa aktiivse jõupoliitika teele. Vene saadik Repnin ähvardas sõjaga, kui seim peaks vastu võtma enamuse-

jõuga seimi oma ettepanekud vastu võtma. Dissidentidele anti võrdsed õigused katoliiklastega, kuna anarhia alused, nagu *liberum veto*, kuninga valimine ja aadli õigused talurahva suhtes kuulutati põhiõigusteks ja seati Vene kaitse alla.

Selline tulemus hirmutas isegi poola opositsionääre, kes riigi iseseisvuse säilitamiseks kujundasid Bari konföderatsiooni (1768). See osutus võimalikuks välispoliitilise seljatõe olemasolu tõttu. Prantsusmaa ja Saksi andsid diplomaatilist ja majandus-

Turuplats Maria kirikuga Krakóvis.

valitsuse printsiibi (1766). Lõppeks vene keisrinna Katariina II sisevastuolude tekitamise eesmärgil tõstatas dissidentidele, s. o. mitteroomakatoliiklastele, võrdsed õiguste andmise küsimuse. Dissidentide õigusi ja tegevusvabadust oli piiratud XVIII sajandi algul seejärgi, kui oli avastatud nende sepitsused Rootsi Poola riigivõimu vastu. 1767 dissidendid moodustasid konföderatsiooni Venemaa ja protestantlike välisriikide õhutusel oma nõudmiste läbisurumiseks. Nendega ühines Radomis osa Poniatovskiga rahulolematuid katoliiklasi. Repnin ilmus nüüd Poolasse 40.000-mehelise vene väe eesotsas ja sundis

likku abi, kuna Türgimaa kuulutas Venemaale sõja. Sellises olukorras Venemaa pidi loobuma omast vanast seisukohast, vaadelda Poolat enese jagamatu saagina. Vastutulek Poolale oleks kõvendanud Poolat sisepoliitiliselt. Teiselt poolt Austria Türgi liitlasena poleks andnud Venemaale vabu käsi Poola suhtes. Nii osutus Katariina II-l kõige reaalsemaks vastu võtta Preisi Friedrich II ettepanek Poola jagamiseks kolme suure naabri vahel. Sissetunginud vene ja preisi sõjaväed purustasid konföderaatide jõud ja 5. aug. 1772 kirjutasid Vene, Preisi ja Austria Peterburis Poola jagamise le-

pingule alla. Vene sai idapoolsed Leedu alad ja poola Liivimaa, kokku 92 000 km² 1 200 000 elanikuga. Preisimaa võttis Ida-Preisist Brandenburgist-Pommerist eralduvad alad 36 000 km² 500 000 elanikuga, Austria Lõuna-Poolast 81 900 km² 2 100 000 elanikuga. Nii kaotas Poola üle veerandi oma maa-alast ja ühe kolmandiku rahvastikust. Terroriseeritud riigipäev pidi järgmisel aastal jagamise heaks kiitma ja peale selle nõustuma uue ettedikteritud põhiseadusega, mis kinnitas 1768. a. „põhiõigusi“ ja seadis halduse etteotsa alalise nõukogu.

Need võõra vägivalda avaldused andsid siiski hoogu tarvilike küsimuste päevakorraks kergitamiseks. Uus alaline nõukogu kuninga eesistumisel hakkas energiliselt läbi viima hädavajalisemaid uuendusi. Piirati magnaatide omavoli, korraldati majandust ja kaitsejõude, asutati rohkesti uusi koole, ehitati uusi teid ja toetati tööstuse ja kaubanduse väljarendamist. Ka kirjanduse- ja teadusemaailmas tärkas uus elu. Välispoliitiliselt püüti riigi tulevikku kindlustada. Kui Vene liidus Austriaga kuulutas sõja Türgimaale, suur neljaaasta seim (1788—1792) kasutas juhust üksijäänud Preisiga sõlmida liidu 1790. Preisi pidi aitama Poolale Galiitsia tagasi vallutada Austrialt ja pidi selle eest tasuks saama Danzigi ja Toruni. Kavatus jäi küll ellu viimata, kuid saavutatud välispoliitilise julgeoleku tunnet kasutas seim sisepoliitika põhjalikuks reformeerimiseks kuulsal 3. mai 1791. a. põhiseadusega. Kaotati *liberum veto*, seati sisse kindel troonipärimiskord, alaline nõukogu asendati viie ministri komisjoniga. Kuningas sai tagasi ametnike määramise õiguse ja muutus ühtlasi sõjaväe ülemjuhatajaks. Linnadele anti omavalitsuskorraldus ja esindus seimis, talurahvas seati seaduse kaitse alla. Ka kaotati muide Venemaa poolt pealesurutud „põhiõigused“.

Selline reform näis liiga radikaalne paljudele magnaatidele. Nad pöörusid Katariina II poole, et saada abi uue korra kummutamiseks. Sellega oli tee uuele jagamisele sillutatud,

mida veelgi kergendas asjaolu, et selleks operatsiooniks oma koostööd lubas saagiahne Preisimaa, hoolimata sellest, et ta äsja Poolaga liidu oli sõlminud. Mässuline Targovica konföderatsioon võis nüüd Vene ja Preisi kaitse all oma reaktsioonipoliitikat alustada. Poola väed vaprate kindralite, kelle hulgas paistis silma tuline ja südi rahvuslane Tadeusz Kościuszko, juhatusel ei suutnud tõkestada ülekaalukate vene vägede sissetungi ja said Bugi ääres raske kaotuse osaliseks. Grodno seim 2. ja 3. septembril 1793 sissepiiratud vene vägedest võttis rõhuva vaikumisega teatavaks uue Poola jagamise. Vene sai Leedu aladest ja Ukrainast 250 000 km² 3 100 000 elanikuga, Preisi Danzigi, Toruni ja Suur-Poola 51 700 km² 1 100 000 elanikuga.

Võeti ette muutusi valitsemiskorra alal, alaline nõukogu seati jälle sisse, kuid suurem murrang jäi tulemata, kuna seks uute sündmuste pealetulek aega ei andnud. Ühelt poolt naabrid ei leppinud sellega, et osa Poolat veel jagamata jäi. Teiselt poolt kääriv rahvas valmistus võitluseks iseseisvuse eest elu ja surma peale. Viimse võitluse ideeliseks kui ka tegelikuks juhiks sai Kościuszko, kes 24. märtsil 1794 Kraakovis avalikult vandus truuks jääda rahvusele ja võidelda isamaa vaenlaste vastu. Ise laetud vabariiklikust ideestikust kantud vaimustusega, oskas ta sõjaväge ja rahvamaasse enesega kaasa tõmmata. Ei puudunud ka sotsiaalse reformi plaanid. Kościuszko töötas isiklikku vabadust talurahvale. Puudulikult relvastatud ja varustatud partisanide eesotsas suutis ta venelasi lüüa Raclavice juures aprillikuus. Kuid kolme suurriigi vastu võitlemine, sest ka preislased ja austerlased tungisid nüüd Poolasse, osutus lõppeks välisabi puudumisel võimatuks. Oktoobris Kościuszko kaotas lahingu Maciejovice juures ja langes ühtlasi vangi. 6. novembril vene väed võtsid Varsavi tormijooksuga.

Poola viimaste osade jagamine kutsus esile tüli Austria ja Preisi vahel, kuni needki vastuolud 1795. a. lepingutega lahendati. Vene sai muu-

seas Kuramaa ja veel osa Leedust, kokku 120 000 km², Preisi muuseas Varssavi, kokku 48 000 km², Austria muuseas Kraakovi ja Lublini, kokku 47 000 km².

Poola jagamine on vägivalla-akt, millele võrdset vaevalt maailmaajalugu pakkuda suudab. Me ei saa sellele leida mingit õigustust, sest nagu nägime, olid XVIII sajandi teisel poolel tunnused olemas uue riikliku õitsengu lähenemisest vajalikkude reformide teostamise järele. Kuid just neid reforme ja Lääne-Euroopast Poolasse imbinud värskete ideede lõkkelöömist kartsid despotlikud

iseseisvuselootused sidusid poolakad Napoleoniga, kes tõepoolest pärast Preisimaa purustamist Preisile kuulunud Poola aladest 1807, millega 1809 liideti osa Austrialt võetud maid, asutas Varssavi suurhertsogiriigi, mille seesmine ülesehitus kujundati prantsuse eeskujude järele. Kuid Napoleoni võimu kokkuvarisemisega oli ka Varssavi suurhertsogiriik kadunud. Vene keiser Aleksander I, esialgselt mõjustatud liberaalsetest ideedest, tagaõhutatud sõpradest, nagu poola soost vene riigimees vürst Czartoryski jt., tuli Viini kongressile plaaniga Poola riigi restaureerimi-

Waweli loss — Poola kuningate matusepaik.

naabrid ja ruttasid seepärast vaekausile viskama oma jõuülekaalu.

Nii Vene, Preisi kui Austria viisid vallutatud Poola alad sisse oma halduskorralduse ja seadusandluse; poolakate rahvuslikele kui ka kultuurilistele üritustele hakati kõikjal tegema takistusi. Poola patriootide tegevus võis veel jätkuda vaid pöranda all või siis välismail, eeskätt Prantsusmaal. Hulk poolakaid astus revolutsioonilise Prantsusmaa sõjavägede ridadesse, et võidelda uue Euroopa ideede eest. Tekkisid kuulsad poola leegionid kindral Dąbrowski juhatusel. Oma

seks. Sellega ei saanud leppida mitmesugustel diplomaatilistel kaalutlustel teised kongressi liikmed ja küsimus leidis vaid pooliku lahenduse. Osa Varssavi suurhertsogiriigi alasid läks Preisile ja Austriale, Kraakov muudeti vabariigiks, kuna ülejäänud osast sai Poola kuningriik Aleksander I valitsuse alla (Kongressi-Poola). 1815 Aleksander andis Poola kuningriigile põhiseaduse, mis pannes aluse omavalitsuslikele organitele, oli oma aja kohta küllaltki liberaalne. Rahvaesinduse ja ministriumide kõrval oli olemas rahvuslik

sõjavägi. Kuid oma valitsusaja lõpu poole Aleksander muutus reaktsioonilisemaks, vene valitsus hakkas Poola suhtes samme astuma, mis polnud kokkukõlas põhiseaduse vaimuga, nagu tsensuuri sisseseadmine. Veelgi tagurlikumat poliitikat alustas Aleksandri järglane Nikolai I. Põranda all tekkis salaselts, mille eesmärgiks oli rahvuslike unelmate teostamine. Kui Prantsusmaal ja Belgias kuuldsid 1830. a. liikumised, levis kuuldusi, et Poola sõjavägi saadetakse neid maha suruma. See ajas kõik meeled ärevile ja aasta lõpus puhkes mäss Poola sõjaväes. Kuid maa polnud revolutsiooniks küllaliselt ettevalmistunud, oli puudus võimelistest juhtidest. Poola sõjavägi suutis küll mässu rahustama saadetu vene väele kindral Diebitši juhatusel esialgu tõhusat vastupanu avaldada, kuid Ostrolęka juures said poolakad kaotuse osaliseks, millele järgnes 7. septembril 1831 Varssavi äravõtmine venelaste poolt Paskievitši juhtimisel. Nüüd algas poola vabade institutsioonide kaotamine. Rahvuslik sõjavägi saadeti laiali, patrioote mõisteti surma, nende varandust konfiskeeriti. Paljud tulised poola isamaalased pagesid välismaale, kust jätksid vabadusliikumise õhutamist ja juhtimist. Selles vaimus töötas ka Noor-Poola erakond Mazzini Noor-Euroopa ühe osana. Vene valitsuse jätkuv rõhumine kutsus jaanuaris 1863 esile uue mässu. Kuuskuni kaheksatuhat halvastirelvastatud mässulist suutis kuueteistkümmet kuu jooksul vene vägede määratule ülekaalule vastupanu organiseerida. Püüti hankida liberaalsete lääneriikide abi. Kuid ainult prantsuse keiser Napoleon III näis olevat valmis reaalselt abi andma ja seegi ei teostunud teiste riikide eemalejäämise tõttu. Nii lõppes vabastumiskatse uute survevahendite tarvituselevõtuga vene võimu poolt. Kõigil aladel riigivõim hakkas teostama hoolimatut venestamist. Üldiselt see siiski ei andnud loodetud tulemusi. 1905. a. vene revolutsioon äratas poola rahvas lootusi paremale tulevikule, millised realiseerusid alles maailmasõjast johtunud sündmuste keerises.

Väga raskeks muutus poola rahva seisukord preisi võimu alla sattunud aladel. 1848. a. Euroopa reformiliikumiste puhul tekkis siin poolakate relvis vastuhakk kindral Mierosławski juhatusel, mis ometi maha suruti. Väga silmahakkava agarusega püüdis preisi valitsus rakendada kõiki vahendeid, eriti ka kooli ja kirikut, poolakate saksastamise teenistusse. Eri- lise valjusega käsitletavahendid kõvendasid aga poola rahvastiku passiivset vastupanu, mis loomulikku seljatuge leidis rahvaarvu kiires juurdekasvus.

Suhteliselt kõige vabamalt võis poola rahvas oma elu korraldada Austriale alluvatel aladel. Küll löi ka siin mõnel puhul rahva vabadusiha lõk- kele, nii 1846 Kraakovi vastuhakus. Kuid tulemus oli siingi negatiivne, Kraakovi vabariik kaotati ja liideti Austria alla.

Alles Maailmasõja puhkemisega jõudis poola rahva vabadusiha teostumise ajastusse. Vastavalt kahele sõdivale poolele tekkis Poolas kaks voolu: rahvusdemokraadid R. Dm o v s k i'ga eesotsas lootsid Venemaa abil ühendada Saksamaale ja Austriale kuuluvad poola alad autonoomseks Poola riigiks vene ülemvalitsuse all. Seevastu Poola uuestisünni isa J ó s e f P i ł s u d s k i ei uskunud Venemaa heasoovlikkusele. Nii tema asutatud poola leegion võttis osa keskriikide poolt võitlusest Venemaa vastu. Piłsudski arvestas, et Poola tõeline iseseisvumine saab võimalikuks vaid siis, kui keskriigid löövad Venemaad, kuid siis ise kaotavad lääneriikidele. Nii juhtuski. Saksamaa püüdis mõnesuguste lubadustega võita poolakaid keskriikide poole, kuid kui saksa väed okupeerisid terve Venemaale allunud Poola, ei mõelnud nad midagi teha Poola iseseisvuse heaks. Selle asjaolu, samuti kui vene 1917. a. märtsirevolutsiooni tulemuseks oli, et nüüd kõik erakonnad oma lootused asetasid lääneriikide võidule. Poola leegionärid kindral J. Halleri juhatusel astusid Prantsusmaa pinnal võitlusse Saksamaa vastu. Venemaa kokkuvarisemisele järgnenud keskriikide kaotus Maailmasõjas andiski

Kuidas elab ja töötab noorsugu Poolas?

Marssal E. Smigły-Rydz
Poola vägede ülemjuhataja.

Polegi nii lihtne vastata lühidalt sellele küsimusele. Noori on Poolas mitu miljonit, kõik nad võrsuvad erinevais tingimuses, pole siis ime, et jutuaine on laialdane. Aga, kui teid huvitab, siis katsun olla teile juhiks selles suures maailmas, mida

siis võimaluse Poola iseseisvuse uuestipüstitamiseks Versailles'i ja Saint-Germaine'i rahulepingutega. Küll pidi veel Poola relvad haarama, et end kaitsta tõusva vene hädaohu vastu. Kuid see lõök pareeriti võidurikkalt Visla lahingutes 13.—16. aug. 1920 ja Riia rahu Venega järgmisel aastal määras kindlaks riigi idapiiri. Raskeid pingutusi pidi poola rahvas oma iseseisvuse tagasisaamiseks läbi võitlema; selles on palju analoogilist ka eesti rahva saatusega. Seepärast on sõprus, mida iseseisev Eesti tunneb iseseisva Poola vastu, rajatud loomulikele eeldusile.

nimetatakse poola nooruseks. Valmistuge siis koos minuga ühele lühikesele matkale, võib-olla saate kuulda mitmesuguseid asju, mis teid huvitavad.

Arusaadav, et algkool ja koolieelne aeg meid ei huvita; seal ju kasvatatakse lapsi, meie aga suhtume lastesse arusaadava üleolekuga. (Võib-olla sellepärast, et — olgem siirad! — mitte kaua tagasi olime alles ise lapsed.) Keskkooli vaatame juba uudishimulikumalt. Nii siis istumegi klassis, oletame esimeses pingis, nagu eeskujulikud õpilased kunagi. Õpetaja jutustab kaardi juures, oletame, et kõneleb näiteks Eestist. See teema on teile hästi tuntud, seetõttu võite olla tähelepanematud ja kuulata, mis ma sel ajal vestan teile meie keskkoolist.

Koolikorraldus on praegu üsna keeruline, sest mitte kaua tagasi oli meil suur koolireform. Praegu just jõuab lõpule lend, kellega lahkuvad viimased vana süsteemi kasvandikud, ning saabuvad uued, kellede kohta kehtivad juba uued normid. Seega on raske orienteeruda selles segaduses ja kui keegi näiteks ütleks, et ta on kolmandas klassis, siis peame kohe küsima, kas uue või vana tüübi järgi.

Teid muidugi huvitab, milles seisab reform? Kuna tund hakkab lõppema, siis võin teile ainult õige lühidalt selgitada. Alguses sisemised jooned: vanasti mindi pärast neljaklassilist algkooli gümnaasiumi, mis koosnes 8-st klassist ja mille sooritamise järele saadi küpsustunnistus ning tee ülikooli oli lahti. Oli mitu eri tüüpi gümnaasiume, milledest igaüks käsitles teatud teadusevaldu. Olid seega siis: humanitaarsed, klassilised ja matemaatika-loodusteaduslikud gümnaasiumid. Praegu on aga kõik hoopis teisiti. Algkool kestab 6 aastat, ning annab teatud põhilised, igapäevase vajalikud, teadmised. Kes siis tahab edasi õppida, astub neljaklassilisse gümnaasiumi. Kõikides gümnaasiumides on sama programm, ilma erilise süvenemiseta näit. huma-

nitaarsesse või klassilisesse teadusharru. Alles pärast gümnaasiumi võib minna lütseumi, kaheks aastaks, ent nüüd tuleb juba valida — millisesse, sest lütseumid on mitmesuguse kavaga, ning rõhutavad, vastavalt nende loomule, üht või teist teadust. Tuleb tähendada, et on ka puhtkutselise iseloomuga lütseume, nagu: kaubanduslikul, mehaanilisel või käsitöö alal. Pärast lütseumist lahkumist võib astuda kõrgemasse õppeasutisse, kuid ainult sellisesse, mille õppekava katub lütseumis õpitud õppeainetega.

Nagu näete, õpingute alustamisest kuni võimaluse saamiseni ülikooli astuda möödub nii vana kui ka uue korra järgi samapalju aastaid, kuid erinevused on tuntavad. Milles nad üldjoonis seisnevad? Esmalt pika 8-aastase gümnaasiumi perioodi jaotamises kolme etappi, mis on jaotatud vastavate astmete järele. Kui vanasti alustades õpinguid gümnaasiumis oli pooliklikkus jätta neid lõpetamata, siis tänapäev siirdumine algkoolist või neljaklassilisest gümnaasiumist tööalale ei osutu mingiks kõrvalekalduamiseks, vaid iga haridusaste annab, kuigi eri tasemel, ometi kindla, tervikulise üldhariduse. Tähtis on ka oma eriala valik, mis tuleb pärast gümnaasiumi lõpetamist, seega just siis, kui õpilasel, või tema vanematel, on võimalik orienteeruda võimete ja huvide kohta. Seega toimub see spetsialiseerumine juba lütseumis, mitte alles kõrgemas õppeasutises. Määratu tähtsus on ka kutsekoolide (lütseumide) seadmisel teistega ühele tasemele: nii majanduslikult, maa tulevasele arengule tulunduslikul alal, kui ka moraalselt, kasvatuslikult seisukohalt. Ühesuguste õiguste loomise varal, nii rätsepa-, kui humanitaarkooli õpilastele, õpitakse igat elukutset võrdselt hindama.

Peatusime pisut kaua selle koolireformi juures, aga poola noortele on see asi väga tähtis ja aktuaalne.

Vahepeal helises kell ja rõõmsa käraga (see rõõmus kära on kogu maailmas ühesugune) püdnenevad kõik õue. Meie aga ei järgne teistele, sest peame veel ühte ja teist koridoris silmitsema. Näeme seal suurt tahvlit

täidetuna igasuguseist teadaandeist. Kõigepealt vaatleme seinajalehte. See ajaleht on toimetatud noorte eneste poolt ja sisaldab teateid ning uudiseid kodu- ja välismaalt, huvitavaid tsitaate ajalehtedest, referaate kooliaktuste üle, päevakohaseid karikatuure ja följetone. Ei ole meil palju aega kõike seda lähemalt lugema hakata, ütlen teile ainult niipalju, et peale väga populaarsete seinalehtede on Poolas väga levinenud koolide ajakirjandus, toimetatud noorte eneste poolt. Poolas ilmub mitusada kooli-ajakirja, milledest mõned on isegi koolidevahelised ja üldpoolalised. Koolide ajakirjanduse näitusel, mida korraldas kunagi „Kuznia Młodych“*) (= Noorte Sepikoda), leidsid väljapanekuid, mis imponeerisid oma sisulise külje kui ka graafilise viimistluse poolest. Seinajalehe kõrval näeme kooliringide ja ühingute teadaandeid. Loeme seal matkast, mis korraldatakse loodussõprade ringi poolt kuhugi linnast välja, loeme maleturniirist, millele on direktor ise annetanud auhinna. Edasi loeme käsipalli-klubi treeningust, referaadist kirjandusringis ja palju muud. Poola noorus koolides mitte ainult õpib, vaid ta arendab siin ennast ning harrastab ühiskondlikku, sportlikku elu.

Aukohal ripub kuulutus lähemal ajal eelseisvaist sõjalisist harjutusist. Suur aktsioon sõjaliste oskuste omandamiseks kõikide kodanikkude poolt ei möödunud loomulikult ka noortest. Ja mitte ainult koolinoortest, Noortelegi antakse võimalus riigikaitsele kaasa aidata. Juba varakult teenitakse see au, kanda mündrit ja tehes harjutusi, relv käes, Isamaa kaitseks.

Peale neid sisemisi organisatsioone igasugustes koolides enestes, on olemas ka veel koolidevahelised organisatsioonid, mis haaravad enda alla kogu Poola noorsoo. Siin oleks mainida eelkõige „Harcerstwo“ (vastab meie skautlusele. Tõlk.) ja „Straż Przednia“. „Harcerstwo“ on tegelikult organisatsioon, mis haarab enda alla palju riike, kuid igas riigis on

*) Üldpoolaline noorsoo ajakiri.

tal mõningaid eraldavaid jooni. Peale kõikidele maadele ühiste elementide, mis seisnevad tugevate karakterite kasvatamises, ühistunde arendamises, hingeliste ja vaimsete jõudude kasvatamises — peale nende ühiste momentide on igal maal jälgitud ka oma maa traditsioone. Poola „Harcerstwo“ on oma nime kaunilt jäädvustanud iseisvuse võitluses, ja tänapäev on sügav patriotism, liitumine vabadusvõitluste-aegsete traditsioonidega ja tugeva riigi kaitsmise ideega Poola „Harcerstwo“ olulisemaks tunnuseks.

Tema rajajaks ja ideoloogiks oli hiljuti surnud publitsist ja tähtis seltskonnategelane Adam Skwarczyński. „Straż Przednia“ seab oma põhimõtteks noorsoo rakendamise aktiivsele ja reaalsele tööle kogu maa heaks. Kui noored oma vaimsel arengul jõuavad huvideni ühiskondliku elu vastu, tekib teatud hädaoht sattuda eksiteile. Peab leiduma võimalus kooskõlastada neid huvisid tegeliku eluga. „Straż Przednia“ püüab oma liikmeis kõigepealt äratada sügavat indu oma töökspidamiste suhtes.

Talisport Zakompanes.

Poola skautlus on levinud kõikjale, haarates oma ridadesse noori kõigist ühiskonna kihtidest. Kaks aastat tagasi valiti Spali (Poola presidendi suviresidentsis) konverentsil „Harcerstwo“ patrooniks ja kõrgemaks autoriteediks Józef Piłsudski — poola suurim rahvussangar, unustamatu juht ja kasvataja, kes veel kaua aega püsib poolakate kodanikuvahvuse kehastajana.

Teiseks suureks organisatsiooniks, peale Harcerstwo, on nn. „Straż Przednia“ (Eelvägi).

„Straż Przednia“ on ühiskondlike probleemidega tegelev organisatsioon.

Eemal õõnsaist sõnakõlksudest ja tühjadest loosungitest kasvatab ta noori tegelikuks tööks üldsuse kasuks. Noored poisid ja tüdrukud „Straż Przednia“st kaunistavad tööliskodusid, peavad selgituskõnesid sõjaväes, võitlevad kirjaoskamatus vastu (korraldades kursusi) ja korjavad rõivaid ning raamatuid puudustkannatajatele. Kõige elavamalt aga tegeleb „Straż Przednia“ suvel, suurte laagrite ajal. Siin tekib juba tihedam side maaga, poola külaga. Arendatakse haridustööd, heategevust ja püütakse igati tõsta ühiskondlikku elu kõrgele tasemele nii kultuuriselt kui ka hü-

gieeniliselt jne. Ja seda eriti oma laagri lähemas ümbruses. Aasta läbi peetakse veel kirjavahetust suvelaagris sõlmitud sõprusringkondadega.

Võiksin teile pajatada paljugi meie koolinoortest, kuid ei ole enam aega. Astugem siis koolihoonest õue — vahest näeme veel midagi huvitavat.

Too rühm mehi, keda te seal silmate marssimas rohelisis mundreis, pole sõdurid. Kui vaataksite neid lähemalt, siis kindlasti märkaksite nende liialt suurt noorust, et teenida sõjaväes. Pealegi on ka nende mundrid erinevad sõdurivormist. See on üks Küttdeliidu rühm. See organisatsioon ulatab oma nime ja traditsioonidega poola ajaloo hiilgavamate lehekülgedeni vabadusvõitluses. Tänapäeval on Küttdeliit määratu suur noorteorganisatsioon, millel tuhandeid osakondi üle kogu maa. Tema sihiks on kasvatada füüsiliselt ja vaimselt täisväärtuslikku kodanikku, kes on valmis iga hetk välja astuma oma isamaa kaitseks. Oma eesmärgi saavutamiseks kasutab liit peale spordi ka igasuguseid kasvatuslikke loenguid ja sõjalisi harjutusi. Kuigi Küttdeliit on väga populaarne ka akadeemilises noorsoos, on ta mõeldud eeskätt just töölisi- ja külanoortele. Küttdeliit toob oma tegevuse kaudu linnadest kaugelasuvaisse ja mahajäetud kolkaisse ketta ja oda. Ühes nendega tuleb ka raamat ja ajakiri, huvi riigikaitse vastu ja soov omandada sõjalisi oskusi.

Kuna eelpool juba mainisin teile töölisnoori, siis pean veel paari sõnaga jutustama ka töölisi organiseerivaist tsentrumeist. Siin on Töötava Noorsoo Organisatsioon, mis oma tegevusega püüab luua tihedat kontakti töölise ja riikliku elu vahel. Ta korraldab kutsealalisi kursusi, suuri puhkelaagreid nii enda liikmeile kui ka Rahvaülikooli-seltside noortele. Viimased on asutatud Poola Sotsialistliku Partei poolt ja annavad noortele haridust (kursuste, loengute, meelelahutuste jne. näol). Töölisnoortes kultuuri süvendamisega tegeleb ka Stefan Žeromski nimeline Tööliste Hariduse ja Kultuuri Ins-

tituut, mis korraldab amatöörseid näitemänge, kirjandusõhtuid, pidusid jne.

Nüüd siis aga küla. Kõnelesin juba Küttdeliidust, kuid peale selle töötab maal veel terve rida teisigi organisatsioone: „Siew“ (Külw), „Młodzież Ludowa“ („Rahva Noorsugu), katoliiklikud ühingud jne. jne. On jällegi vähe aega, et kõiki neid täpsemalt iseloomustada. Ütlen ainult, et kõik need ühingud ja seltsid töötavad poola küla haridusjärje tõstmiseks. Nad asutavad rahvaülikoole, korraldavad põllumajanduslikke kursusi, peavad kongresse ja annavad välja oma ajalehti. Noor poola küla avaldab suurt elulisust ja dünaamikat, ta on edu ja algatuse tähtsaimaks teguriks.

Tutvustasin teile lühidalt, telegraafiliselt, tähtsamaid nähtusi noorsoo elus Poolas. Teile ehk näib, et poola noored on väga ebahütlane ja killustunud mass. Kuid see arvamus oleks ekslik. Kõige mitmekesisemates organisatsioonides, kõige erinevamate vormide juures peitub üks ja sama sisu. Kui süveneme lähemalt, siis märkame kõigi poola noorte juures kindlaid ja ühiseid jooni, samu vaidlematuud tõdesid, mis seovad eranditult ja vahetegematult kõiki. Eesotsas sammub isamaa-armastuse põhimõte ja armee kultus, mis näitab tendentsi osavõtuks laiemas ulatuses mõeldud riigikaitsest. Kõrgemates õppeasutistes tegelev Akadeemiline Legion on veel üheks tõenduseks sellele. Edasi peab mainima tungi organiseeritud elu, seltskondlikkuse ja sotsiaalse töö ja lõbustuse järele. Kõigis organisatsioonides näeme tarvet hierarhia järele, vastutustunnet, distsipliini ja mehelikkuse tarviduse mõistmist. See ei tähenda sugugi, et noortel pole erinevusi: nad on vägagi märgatavad. Ent kõik need vahed, kas organisatsioonilist või poliitilist laadi, ei seisa põhimõtteis, vaid teis ja meetodeis, kuidas oma eesmärgi saavutada. Kõige kõrgemaks eesmärgiks kõigile poola noortele on ühine aade: Poola vägevus ja heaolu.

Poola suhted oma naabritega.

Välisminister kol. J. Beck.

Poola välispoliitika ei armasta käia liiga kõveraid teid ega hõljuda mingisuguste keeruliste süsteemide pilvedes. Oma eesmärgid — julgeolek, tasakaal ning rahu Euroopa riikide vahel ja teravuste kõrvaldamine kõigepealt oma lähemas naabruses — teostab Poola lihtsate ja selgete põhimõtete alusel.

Poola poliitika aluseks on realism. Juhtivad poliitikud ei taha, ega võigi, endale lubada mingisuguseid doktriine, mis osutavad alati kahjulikuks ja hädasohtlikuks. On siis ka endastmõistetav, et tähtsaim tegur, millele poolakad rajavad oma sõltumatus, on nende paindlikult organiseeritud jõud. Ainult sihiliku pahahtlikkusega võidaks selles näha mingit hädasohtlikku militarismi, sest poola poliitika rahupüüdlus on üldtuntud. Vastupidi, just Poola nõrkus osutukski ähvardavaks, sest tema jõud moodustavad kahtlemata ühe olulisema elemendi Euroopa rahu ja tasakaalus.

Ometigi, omistades oma jõule ja ta arengule nii suurt tähtsust, Poola ei jäta kasutamata ka muid tegevusvõimalusi, mis suurendavad ta julgeolu. Sõjalised lepingud Prantsusmaa ja Rumeeniaga, mis viimase mõne teistkümnega kuuga on värskenenud ja tugevnenud, moodustavad teise kõigutamatu elemendi. Poola avalikkus mõistab hinnata neid liite, kuna nad on rajatud niihästi riikide ühishuvile, kui ka nende rahvaste vastastikusele sümpaatiale. Seega on nende liitude püsivus kindlustatud.

Peale selle tuleks tähele panna ka neid sõbralikke vahekordi, mis kannavad täiesti loomulikku ja spontaanset iseloomu. Poola-Eesti suhted võivad siin olla parimaks näiteks. Need suhted aga pole erandlikku laadi: sama head suhted valitsevad ka teiste balti, skandinaavia, doonau, balkani jt. riikidega. Mis puutub lääneriikidesse, siis mitte ainult Prantsusmaaga, vaid ka Suur-Britiga ja Itaaliaga on Poolal kõige paremad vahekorrad.

Äratab arvatavasti tähelepanu, et mainides üksikuid riike, jätsime nimetamata Saksamaa ja SSSR, millised juba kas või naaberasendi tõttu peavad etendama tähtsat osa Poola poliitikas. Nende riikide puhul tuleb aga eraldi juttu teha.

On üldtuntud asi, et veel mõni aasta tagasi Poola-Saksa ja Poola-Vene vahekorrad olid kaunis teravad. Hea tahe ja tugev jõupingutus on aga muutnud paljugi. Poola valitsus ei kõhelnud astumast otsustavaid samme, et kõrvaldada hädasohtlikke põletikke. Kokkuleppel Balti riikidega ja Rumeeniaga on 1932. a. sõlmitud Venega mittekallaletungileping. Aastal 1934 on analoogiline leping sõlmitud ka Saksamaaga. Sel moel on Poola normaliseerinud oma vahekorrad naabritega, saavutades nõnda tuntava kindluse omas positsioonis ja liikumisvabaduse. Kuid vähe sellest. Vastupidi pessimistide ennustusile, kes just neis riikides tahtsid näha

Kuningas Jan Sobieski - türklaste hirm.

Üks populaarsemaid kujusid poola rahva ajaloo on kuningas Jan III Sobieski. Selle suure sõjamehe tegevus on tugevasti mõjutanud mitte ainult Poola, vaid terve Euroopa käekäiku.

Sobieski valitsemisaeg langeb XVII sajandi teisele poolele, kui lää-

tulevase sõja koldeid, Poola poliitika on suutnud õige suures ulatuses kindlustada oma seisukohti. See on kahtlemata realsem panus üldeuroopalisse rahulaekasse.

Loomulik, et sellised pöördelise tähtsusega otsused ei möödunud ka jatulult. Tõlgitseti mitmel pool Varssavi otsusi ka selliselt, et Poola on liitunud mingisugusesse blokki sakslastega või venelastega. Raske oleks teha suuremat eksitust Poola poliitika hindamisel. See poliitika põhjeneb eeldusel, et kõik riikide rühmitused blokkidesse — kas siis ideoloogilistel, poliitilistel või majanduslikel alustel — peavad viima kardetavate konfliktideni. Seetõttu just Poola töötabki blokpoliitikale vastu nii sõnades kui tegudes.

Teiselt poolt ei tohi unustada, et

nes oli Ludvig XIV aegne Prantsusmaa oma vägevuse tipul, ning idas sirgus Türgi tugevaks jõuks.

Aeg enne Sobieski valitsemist oli täis välisvaenlase pealetunge ning kodusõdu kasakatega. Kõigi nende võitluste tulemuseks oli Poola nõrgenemine sel määral, et paljude arvates teda ei saanud enam pidada kuigi tugevaks riigiks.

Hoolimata neist asjaoludest võis poola rahvas, tänu Sobieskile, hiilata ajaloo oma relvadega.

Jan Sobieski sündis 1629. a. Puna-Ruteenias. Noorusaastad veetis ta lahinguis rootslastega, tatarlastega, kasakatega ja türklastega, kaitses riigi piire. Oma sõjakuulsuse saavutas ta võitlusis türklastega. A. 1673 saavutab Sobieski, juba kroonitud hetman, hiilgava võidu Chocimi juures, purustades mitmekordselt suurema türklaste armee. Pool aastat hiljem, 1674., viib see võit Sobieski troonile. Kaks aastat hiljem paneb ta edukalt vastu türgi-tatari viis korda suuremale armeele ning teeb siis rahu. Sobieski nimi, mida ümbritseb kuuluse oreool, kostab maailmas üha kõlavamini türklaste hirmuna.

Poola poliitika põhimõtteks on sõltumatus. Oleks seega väga lihtsameelne arvata, et Poola on ainult selleks nii raskelt võidelnud iseseisvuse pärast, et sellest vabatahtlikult midagi loovutada. Kuid loobumine tasakaalust ja kaldumine ühe või teise bloki suunas tähendaks sõltumatu positsiooni loovutamist. On selge, et Poola huvi ei saa sellega ühtida. Suurt tähtsust andes kahepoolsele läbirääkimisile reaalseiks saavutusteks, Poola valitus hindab ka laia koostööd rahvaste vahel. Sealjuures on ta kindlalt keeldunud anastamast endale juhtivat osa ühes või teises riikide grupis. Sellele on Poola alati vastu seisnud ning järelandmisteta kinni pidanud põhimõtetist: „ei midagi meie üle ilma meieta“ ja „ei midagi nende üle ilma nendeta“. Seda eriti Rahvasteliidus.

Kuid see Sobieski rahupoliitika türklastega ei ole meelepärane paavstile, kes püüab kuningat meelitada appi vaenlase all ägavale Austriale.

Austria situatsioon noil ajal ei olnud tõepoolest kerge. Türklaste 200-tuhandelise armee hiiglasurvele ei suutnud Austria tagajärjekat vastupanu avaldada. Sõda tõi ühe kaotuse teise järel ning varsti nägi Viin poolkuuga märgitud vägesid oma värava taga.

Lahkudes vaenlaste poolt piiratud Viinist, saatis keiser Leopold poola kuningale meeleheitlikke abipalveid. Tundes poolakate rüütellikust, teadis ta, millise andumusega täidavad nad oma ülesande kristluse kaitsemüürina. Leopold uskus, et poolakad ei kõhkle selgi korral välja astumast, kuigi seda ei nõua nende otsene huvi. Ning ta ei eksinud.

Kuningas Jan ei jäänud tuimaks keisri ja paavsti palveile. Kähku kogutud jõududega ruttas ta piiratud Viini poole. 12. septembril 1683 leidis aset suur lahing kogu kristliku maailma silmade all, milles Jan III üheainsa vägeva rünnakuga hävitas põrmuks türklaste kaks korda suurema armee. Sõjasaagiks võidetud rohelise lahingulipu saatis Sobieski paavstile, lisades lühikese kuid ilmeka teadaande: „Veni vidi — Deus vicit“.

Pärast sellist, nii hiilgavat, võitu

sõitis Jan Sobieski vabastatud Viini, kus teda tervitas vaimustatult kogu rahvas kui oma päästjat. Varsti kohatas Sobieski ka keiser Leopoldi, ent oodatud tänu asemel näitas see ainult halvasti-varjatud sallimatust ja viha. Kadedaks tegid teda poola kuninga loorberid, mida ta omal jõul polnud suuteline teenima! Alistatuna ja häbistatuna tundis ta end Sobieski võidust, mõtlemata sellele, et ta vaevalt veel saaks olla keiser, kui Poola poleks näidanud omakasupüüdmatut abi.

Polnud ilus see, millega keiser Sobieskile vastas.

Kogu sõjasaagi jättis keiser Leopold endale. Isegi oma päästja kuulsust püüdis ta vähendada, tarvitades kõiki võimalusi selleks, et määrada Sobieski mälestust Austria ja kogu maailma ees.

Ometigi nende kavatsuste teostamine jäi tagajärjetuks. Leopoldi pingutused jäidki ainult väikese inimese pingutusteks. Ja nagu kaasaegsed nägid selles poola kuningas julget sõjameest ning kristluse päästjat, kellele isegi paavst avaldas tänu — nõnda on ajalugu kinnitanud tema au. Jan Sobieski hiilgavad võidud on annud otsustava löögi türki ähvardavale võimule. Löögi, mille järele türklased kaotasid oma tähenduse, ning mille järele nad oma endisele kõrgusele enam kunagi ei küündinud.

Rahvasteliidu situatsioon on praegu eriti raske. Ei kuulu siia hinnata kriitiliselt Genfi saavutusi algusest tänaseni. Kuid ometigi ei saa ka salata Rahvasteliidu ideede tähendust, ja võib loota, et pärast tarvilit reformi Rahvasteliit suudab veel mitugi korda näidata oma kasulikkust rahvusvahelises elus.

Baltimere probleemid võtavad oma alla Poola poliitikas eriti tähtsa koha. Ja seda ka mõistetavalt. Hoolimata oma ranniku kitsusest, Poola on ometigi mereriik, kuna merega on ta nii

majanduslikult kui poliitiliseltki väga tugevasti seotud.

Poola on korduvalt kinnitanud, et Läänemere-äärsete riikide iseseisvus ja sõltumatus on tema poliitika kindlamaid teese. Sagedane külaskäikude vahetamine Varssavi ja Riia, Tallinna, Helsingi ja Stokholmi vahel tunnistab kõige paremini Poola püüdest sõlmida ja tugevndada sõbralikke sidemeid Baltimere-äärsete riikidega, kellelega teda ühendavad mitte ainult ühised huvid, vaid ka rahvaste vastastikused sümpaatiad. Poola-Eesti sõprus on selle sümboliks.

Jósef Piłsudski - uue Poola looja. ^{*)}

Maailmasõjale järgnenud suurte ühiskondlikkude ja riiklikkude mulistuste ajastu on loonud palju suuri isiksusi, suuri riigimehi ja rahvajuhte, kelle nimi kirjutatud aastasadadeks oma maa ajalukku. Üheks sääraseks oma rahva ja riigi juhiks on kahtlemata Jósef Piłsudski. Tema pole mingi „jumala armust“ üleöö tekkinud juht, vaid mees, kelle elu juba varasest noorusest peale oli pühendatud võitlusele oma isamaa vabaduse eest ja kes oma rahva elust hääl ja halvul ajal aastakümnete jooksul juhtivalt osa võtnud.

J. Piłsudski sündis 5. okt. 1867. a. Leedumaal igivana Leedu-Poola aadliperekonna võsuna. Tema vanemad olid innukad poola rahvuslased, kes ka lapsi selles vaimus kasvasid. Eriliselt kiindus noor Ziuk, nagu Jósefi poisikesena hüüti, õrnatundelisse ja intelligentssesse emasse, kes tema kujunemisse jätnud kustutamatuid jälgi. Ta ise kirjutab oma mälestustes:

„Kui ma kunagi olen nõutuses ega tea, mis teha, kui kogu maailm näib olevat minu vastu, kui inimesed on vihased ja valmis minust ära pöörduma ja kui kõik olukorrad näivad töötavat minu vastu, — siis ei tea ma paremat nõu, kui küsida iseeneselt, mida säärases olukorras mul oleks soovitanud teha minu ema, milline oleks võinud olla tema nõuanne. Ja ma teotsen siis, nagu ma arvan, kuidas tema oleks manitsenud mind teotsema, võtmata arvesse mingisuguseid kõrvalisi asjaolusid.“

Õppides Vilnos vene gümnaasiumis sai Ziuk teravalt tunda vene kooli survet ja temas tekkis sügav vastumeelsus kõige veneliku vastu. Ent talle jäi alles ta kujutluste-maailm, maailm, mida elustasid mineviku rahvuskangelased ja suured tulevikunistused. See maailm, mille ta endale oma kujutlustes lõi, oli mõjus-

tatud Poola ajaloost, luulest ja kirjandusest. Ta süvenes lugemisse, mis kujunes otsekui osaks tema olemusest. Varakult uuris ta läbi Suure Prantsuse revolutsiooni ajaloo, eriti süvenes Napoleoni elulukku; ei ole sugugi võimatu, et Napoleoni ja mõningate teiste klassiliste kangelaste kujud seisid alati ta vaimusilma ees kui tähised, mõjustades ta enda tegusid oma rahva ajaloo suurtel pööripäevadel.

Noor Piłsudski kujunes juba kooliajal teatud määral poliitiliseks organisaatoriks. Ta koondas enda ümber rea ärksamaid noori Vilno gümnaasiumist, varustas neid keelatud lugemismaterjaliga ja õhutas neid rahvuslikule iseteadvusele. Koguneti linnaäärsesse metsa, kus lager üles löödi, ettekandeid peeti ja aruteldi.

Pärast gümnaasiumi lõppu siirdub noor Piłsudski Harkovisse, et seal arstiteadust õppida. Seal tutvub ta vene revolutsioonilise liikumise tege- lastega, muutub nende mõtteosaliseks

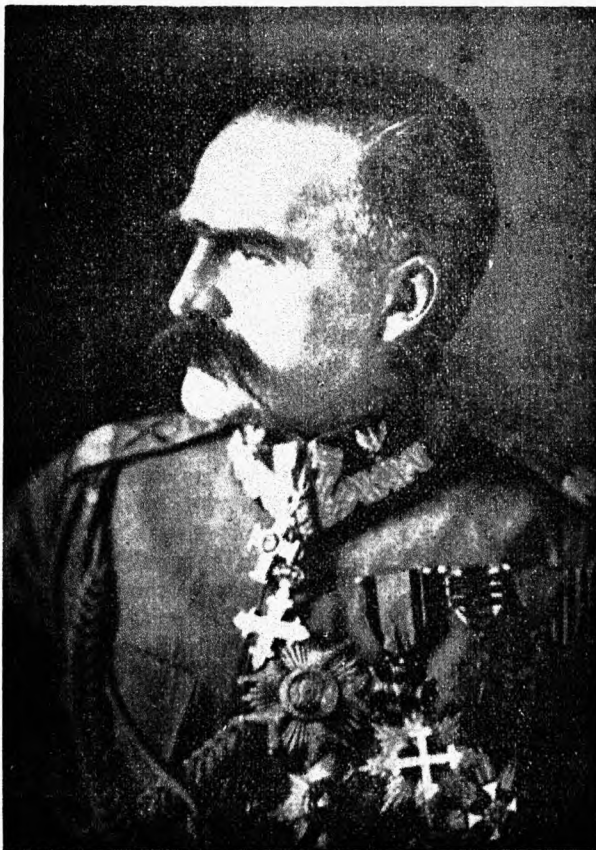

J. Piłsudski kooliõpilasena.

¹⁾ J. Piłsudski elust on eesti keeles ilmunud hea ülevaade R. S i r g e sulest, mida antud korral allikana kasutatud.

oma õpingud katkestama. Vahepeal ja on sunnitud poliitilistel põhjustel kavatseb ta astuda Tartu ülikooli, kuid politsei teeb selleks takistusi. Ta jääb kodulinna Vilnosse, kus jätkab tegevust põrandaalustes noorte ringides. Kuna ta venda Peterburis süüdistatakse osavõtus Aleksander III tapmiskavatsuses, vangistatakse ootamatult ka Józef ning mõistetakse 5 aastaks asumisele Siberisse. Siin elades läbi raskeid kannatusi süveneb

jätkusega. Ta rändab kohast teisi õhutades, organiseerides ja jõudusid koondades. 1894. a. hakkab ta Poola sotsial. erak. häälekandjat „Rabotnik'ku“ välja andma, olles selle toimetaja, ärijuht ja trükkijagi ühtaegu. 6 aasta pärast sai Vene politsei asjale jälile ja Piłsudski vangistati. Vanglas ta simuleeris sõprade soovitusel hullumeelset, et pääseda haiglasse, kust kergem põgeneda. See õnnestubki. Väga kavalate keerdkäikudega

J. Piłsudski.

ta revolutsiooniline meelsus veelgi ja saab uut tuge teistelt asumisele saadetuult.

5 a. pärast tuleb ta Vilnosse tagasi juba veendunud sotsialistina. Ta muutub Poola sotsiaaldemokraatliku erakonna üheks juhtivamaks tegelaseks, asutab Vilno lähedale salatrükkikoja, kust kogu Poolat varustatakse revolutsiooniliste lendlehtede ja kir-

pääseb ta Peterburi vangla haiglast põgenema ja asub Krakovi, kust asub jätkama põrandaalust sotsialistlikku kihutustööd.

Kui 1904 puhkes Vene-Jaapani sõda, siis oli Piłsudski ideeks organiseerida mässu Venemaa vastu, kuid teised ringkonnad on selle vastu. Sellegipärast jääb Piłsudski kavatsuse juurde, organiseerida Poola lee-

gion võitluseks Venemaa vastu, et sel teel saavutada kodumaa vabastust. Ta sõidab Jaapanisse, et seal saada toetust oma püüetele. Ent teda ei võeta tõsiselt ja ta tuleb tühjade kätega tagasi. Sellest hoolimata asub ta salajaste võitlussalkade organiseerimisele, tekitades tõsiseid rahutusi ja mässuliikumist kogu Poolas. Ta lähimateks kaastöölisteks on Prystor, Slavek, Jędrzejewski jt. — pärastised sildapaistvad Poola riigimehed. Kuid vene sõjaväed sumbutavad mässuliikumise ja Piłsudski on sunnitud uuesti tagasi tõmbuma Austriale kuuluvasse Galiitsiasse. Siit jätkab ta poolakate koondamist sõjaväelistesse organisatsioonidesse võitluseks Venemaa vastu. Venemaale vaenulik Austria laseb seda võrdlemisi vabalt toimuda. Kui 1914 puhkeb Maailmasõda, siis võtab Piłsudski oma „Küttidega“ võitlustest osa Austria sõjaväe ridades.

Piłsudski usk, et Poola iseseisvuse probleem saab täieliku lahenduse ainult sel korral, kui sõjas Saksamaa ja Austria löövad Venemaad, Lääneriigid aga Saksamaad ja Austriat. Omalt poolt püüdis ta kõige jõuga kaasa aidata Venemaa löömisele, organiseerides oma „Kütid“ ümber korrapäraseks väeüksuseks „Poola Leegioni“ nime all.

Poola teine tugevam poliitiline vool, nn. rahvusdemokraadid eesotsas Dmowski'ga, nägi Poola tulevikku siiski Vene riigi autonoomse osana ja pooldas seetõttu liitu Venemaaga. Vene vägede ülemjuhataja avaldaski manifesti, milles lubas sõja õnneliku lõpu korral Poolale kaugeleulatavat riiklikku iseseisvust. Nii jagunes Poola kaheks isekeskis võitlevaks ja vaenuliseks leeriks.

Ka Saksamaa tundis huvi Poola küsimuse vastu ja nemadki lubasid pärast sõja lõppu Poolale riikliku iseseisvuse. 1917. a. algul moodustati nende poolt isegi Poola riiginõukogu, kus Piłsudskile oli nähtud ette sõjalise osak. juhi koht. Varsti tekkisid aga teravad tülid sakslastega, Poola leegionid allutati Saksa ülemjuhatajale ning Piłsudski isiklikult vangistati sakslaste poolt.

Piłsudski karjäär iseseisvuse eest

võitlejana oli sellega katkestatud. Kogu Poola küsimus oli astunud uude faasi. Piłsudski oli oma väesalkadega võitluse astunud keskriikide poolt, kuid nüüd asus ta nende vangina kindluses. Ta võitlus oli ebaõnnestunud nii poliitiliselt kui strateegiliselt. Ainuke, mis ta mitmeaastasest tööst järele jäi, oli teatud hulk leegionäre, kelle juhtimise ta enne vangistamist targu oli suutnud üle anda oma sõbrale, praegusele marssalile Rydz-Śmigły'le.

Pärast venelaste, sakslaste ja austerlaste lüüasaamist ja kokkuvarisemist Maailmasõjas, moodustatakse kõigi kolme vahel jaotatud Poola osadest uus iseseisev Poola, mille vägede ülemjuhataja ja riigipea kohale kutsutakse Piłsudski, seniks kui loodud legaalne rahvuslik valitsus.

Piłsudski asub otsekohe organiseerima Poola rahvuslikku sõjaväge, tõrjub Saksa ja kommunistliku Venemaa väed Poola piiridest välja ning püüab riiki sisemiselt üles ehitada, kutsudes kõiki poolakaid koostööle. Tal ei ole kerge lepitada oma poliitilisi vastaseid, kes kardavad tema mõjuvõimu paisumist liiga suureks. Dmowski juhtimisel töötab Pariisis Poola Rahvuskomitee ja see peab end ainukeseks seaduslikuks Poola peremeheks. Kuulsa pianisti ja poola rahvuslase Paderevski vaheltsobitusel läheb korda luua kokkulepe Pariisi rahvuskomitee ja Piłsudski vahel ning moodustada valitsust Paderevski juhtimisel, millel on mõlema poole usaldus.

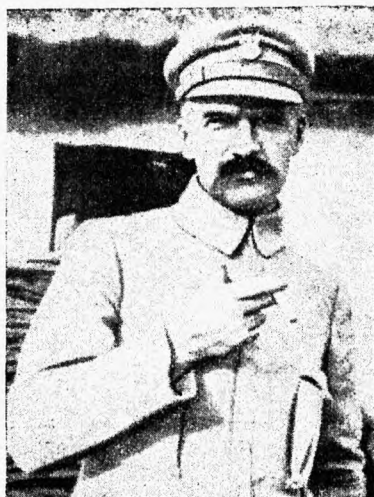
Kiiresti kutsutakse kokku Poola seim (rahvaesindus), mille ees Piłsudski omad volitused riigipeana maha paneb, kuid uuesti tagasi valitakse, kuid tugevasti piirates tema võimu. Seimis oli enamuse rahvusdemokraatidel koos mitmes. väiksemate parteidega ja varsti hakkab tekkima vastuolusid seimi ja Piłsudski vahel.

Aprillis 1920 alustab Piłsudski koos Ukraina valgete juhi Petljura'ga rünnakut venelastele Ukrainas. Tal on algul hea edu ja vallutab isegi Kiievi, ent on sunnitud varsti taganema. Tuhhatševski ja Budjennõi juhtimisel purustavad venelased Poola

rinde ja ähvardavad vallutada isegi Varssavi. Lääneriikide — Inglismaa ja Prantsusmaa toetusel läheb Poolal siiski korda end venelaste käest päästa ja küllaltki soodsat rahu sõlmida.

Selle rahulepinguga pandi katus peale suurele ehitisele, mille olid teostanud Piłsudski poolt juhitud Poola sõjaväed ja Dmowski ja Rahvusliku Ülemkomitee poolt saavutatud diplomaatilised võidud suurvõimude ees. Poola kui riik on nüüd tunnustatud ja garanteeritud ka tema suurima vastase poolt. Piłsudski aastakümnetepikkune töö ja vaev oli õitsvat vilja kandnud. Riia rahulepinguga lõpeb peatükk Piłsudski ja Poola iseseisvusvõitlusest ning algab uue riigi sisemise ülesehitamise ja konsolideerimise ajajärk.

Päev enne rahu allakirjutamist enamlastega võtab seim vastu uue Poola põhiseaduse, mis on üldjoontes demokraatlik, nagu teistegi tol ajal tekkinud riikide põhiseadused. Piłsudski valitakse presidendiks. Ta ei tõmbu mitte tagasi võidetud loorberitele puhkama, vaid võtab aktiivselt osa maa valitsemisest. Mõneski küsimuses jääb ta isemeelseks ja kangekaelseks, nagu ta ikka olnud, ega kohku kokku põrkamast suurtegi erakondade juhtidega, mis viib sagedaste valitsuse kriisidele ja pinevusele seimi ning Piłsudski vahel. Seim oli lõhenenud parem- ja pahempoolseks tiivaks, millest viimane toetas Piłsudskit, kuid vajas enamuse saamiseks mitmesuguste keskriühmade abi. 1922. aasta parlamendivalimistel said pahempoolsed 160 ja parempoolsed 163 kohta, nii et kaalukeeleks jäid vähemusrahvused oma 80 kohaga. Kui tulid uued presidendi valimised, siis Piłsudski keeldus kandideerimast, põhjendades oma sammu sellega, et kehtiv põhiseadus ei anna presidendile küllaldast, täpselt määrateldud võimu. Tema soovitusel valitakse presidendiks tema sõber Narutowicz. Parempoolsed asuvad viimasega teravasse vastasrinda ning tekib tõsiseid rahutusi, mille kestel Narutowicz langes atendaadi ohvriks. Uueks presidendiks valiti jällegi Piłsudski usalduse osaline Wojciechowski. Viimasel ei lähe aga

J. Piłsudski Maailmasõjas.

mitte korda takistada seimi enamuse soovil Piłsudskivastase valitsuse ametisse kutsumist keskerakondlase Vitos'e juhtimisel (kes siiani oli toetanud Piłsudskit, ent nüüd parempoolsete poole üle läks). Piłsudski, tüdinenud alalistest sisevõitlustest, lahkub kindralstaabi ülema kohalt (kuhu ta vahepeal kutsuti) ja tõmbub avalikust elust üldse tagasi. Seim avaldab talle senise töö eest tunnustust ja tänu ning määrab talle umb. peaministri palgale vastava elatisraha. Lahkumisel pidas Piłsudski kõne, milles ta rõhutas, et moraalsed väärtused seisavad kaalul selles poliitilises kisklemises, mis praegu on Poolas käimas. Vabariik on tagasi pöördumas endiste aegade halbade kommete juurde. On tarvis väga suuri pingutusi, et teda taas juhtida uuendatud moraali rööbastele. Ja nagu selleks, et enam alla kriipsutada tähendatud pingutuste vajadust, ta kandis tol koosviibimisel oma vana leegioni-univormi.

Piłsudski, et nautida puhkust ja maaelu rahu, asub elama Sulejovskisse, kus tegeleb peamiselt memuaaride kirjutamisega.

Poola sisepoliitiline kriis aga jätkub, millele lisaks tuleb majanduskriis, rahakursi kohutav langus ja muud raskused. Küll tehakse korduvalt katset Piłsudskit uuesti tõmmata

Poola sõjaväe juhtimisele, ent viimane keeldub kategooriliselt. Selle vastu aga kasvab pidevalt tema populaarsus ja usaldus ohvitserkonnas ja rahvagi hulgas. Temas hakatakse nägema Poola päästjat sisemistest raskustest.

Siimaani mõni aasta passiivselt pealtvaadanud Piłsudski muutub jälle korruga aktiivseks, kui üks temale vaenulikest sõjainistritest kavatsseb hakata sõjaväge puhastama temameelsetest ohvitseridest ja neid asendama tema vastastega. Ta kogub enda ümber kolm rügementi ustavat sõjaväge ja marsib nendega mai kuul 1926 Varssavi peale. Ilma suuremate raskusteta okupeeris ta osa linna. Poniatovski sillal kohtus ta oma endise sõbra, seekordse presidendi Wojciechovski'ga, kes deklareeris, et ta ei või sallida mässulist ülesastumist, vaid saab igal juhul kaitsma kehtivat põhiseadust. Ta soovitas Piłsudskil tagasi tõmbuda. Piłsudski vastuettepanekud ei olnud talle vastuvõetavad. Liisk oli langenud. Kaks poola rahva juhti lahkusid aumeestena Poniatovski sillalt: president, et tõtata organiseerima Varssavi kaitset, Piłsudski — rünnakule valmistuma. See oli traagiline moment neile mõlemale, mitte ükski kui vanadele võitluskaaslastele ja ühetaoliselt tulistele patriootidele, vaid ka kui uue Poola ajaloo tegijale — sest see lahkumine tähendas kodusõda.

Sõjaväeline vastupanu, mis valitsusel suure kiiruga korda läks organiseerida, oli liiga nõrk, et takistada Piłsudskil oma vägedega linna marssimast ja ametiasutusi okupeerimast. Sõjavägede enamus sümpatiseeris Piłsudskile ja valitsus oli sunnitud taganema ning alistus varsti. Niihästi president kui ka valitsus lahkusid ametist ja nende asemele astub Piłsudskimeelne kabinet, kus Piłsudski ise on „ainult sõjainistriks“. 31. mail 1926 valib rahvuskogu Piłsudski 292 häälega 193 vastu Poola presidendiks, ent Piłsudski keeldub — ta ei lepi kõrvalseisja osaga, mis põhiseadus presidendile ette näeb. Ta eelistab jääda vaid valitsuse liikmeks, millisel kohal arvab olevat kasulikum oma

isamaale. Presidendiks valitakse Piłsudski sõber ja austaja professor I. Mościcki, kes sellel kohal asub veel praegugi.

Nüüd algab Poolas suurte reformide aeg. Pahempoolse bloki toetusel muudetakse põhiseadus, piirates seimi võimu, asutatakse sõjaväe üleminspektori koht, mis ammu oli olnud tüliõunaks jne. Viimase koha võtab Piłsudski isiklikult enda kätte, jäädes edasi ka sõjainistriks (praegu on sellel kohal marssal Rydz-Smigły). Sel teel hoiab ta sõjaväe täiesti oma mõju all.

1928. a. teostuvad uued seimi valimised. Piłsudski-meelsed ei saa loodetud absoluutset enamust ja Piłsudski vahekord parlamendiga muutub jälle teravaks. Piłsudski-meelsete poolt esitatud põhiseaduse reformikava lükatakse seimis korduvalt tagasi. Pinevus seimi ja Piłsudski vahel ähvardab mitmel korral puhkeda lausa võitluseks. 1930. a. valimistel, kus Piłsudski blokk paneb mängu kõik võimalikud jõud, saavutatakse küll enamus, ent mitte küllaldane põhiseaduse muutmiseks ($\frac{2}{3}$). Valitsus on aga kindlalt Piłsudski pooltajate käes, evides nüüd esimest korda ka parlamendis ühtlast ja täielikku enamust.

See režiim, mida Piłsudski püüdnud üles ehitada, on nüüd tugev ja kindel. Poola välis- ja sisepoliitikat juhivad marssal ise oma vaimus ja oma mõjuvõimu abil. Suhted naabritega, niihästi Saksa kui Venega, paranevad järjest; kaubandus, tööstus ja põllumajandus näitavad toodangus püsivat tõusutendentsi. Maal valitseb rahu, välja arvatud aeg-ajalt korduvad väiksemad ekstsessid äärmuslaste vahel, ja vastasrinna parteid muutuvad päev-päevalt jõuetumaks, lagunedes küll režiimi valjuse, küll sisemise käärimise tõttu. Aga täiesti legaalselt kuhu ei suuda Piłsudski oma režiimile siiski niipea anda. Alles 1934. aasta 26. jaanuaril võtab seim lõplikult vastu Piłsudski konstitutsiooni-eelnõu põhijooned, millele 23. märtsil 1935 järgneb uue põhiseaduse lõplik välja kuulutamine.

23. märtsi põhiseadusega antakse

Kiirpilk poola kirjandusse.

Poola romantikute triumviraat elas ja teotes peagu täpsalt samal ajal kui meie Kreutzwald ja Faehlmann. Mickievicz, poola rahvuseepose „Pan Tadeucz'e“ looja, on koguni Kreutzwaldiga samal aastal sündinud. Samal aastal, kui meil sünnib Juhan Liiv, lõpeb poola kirjanduslik romantism. Kui aga meie rahvusliku ärkamisajale järgnenud sillerdava ilutsemise lõpetab mandumine verevaesusse, siis poola unistajaid pöörab tagasi tõsiellu tsaari lavastus Varssavi kindlustel. Isegi kinolinal ei näidata neid õudseid karmusi, millega maha suruti 1863—64 aasta vastuhakk! Võl-lad ja kaagid ei võinud pimedaks — kurdiks jätta neid, kes seni kõnelesid Poolast kui rahvaste Kristusest. Siit-peale algabki poola kirjanduses realistlik ajastu, mida küll üldiselt tun-

take positivismi nime all, kuid millel pole otsest sidet August Comte'i filosoofilise vooluga. Poola positivism tähendab kriitilist suhtumist elusse, pöördumist üldinimlikkudelt probleemidelt argilisse tõelusse. Vars-savis, kui proletariaadi linnas, kus puudub Krakovi iidsete kuninglikkude mälestuste uim, taltub kõige varemalt endapetlik lüüritsemine. Kaine publiksist Swiętochowski tasandab teed vaeste ja patuste elust huvitatud nais-kirjanik Konopnickale. M K o n o p n i c k a (1842—1910) meenutab oma töö ja saatusega mitmeti meie Koidu-lat. Kuigi novellist, on Konopnicka oma kuulsuse siiski pälvinud lüüri-kuna. Pessimistlikus toonis on kirju-tatud tema tendentslikud novellid, mille ülesandeks on piitsutada sot-siaalset ülekohtu. Elav ja soe kaas-

viimisteldud kuju Poola „kontrollitud demokraatiale“ või Piłsudski riigikor-rale. Selles kinnitatakse, et iga inim-põlv oma pingutustega on kohustatud suurendama riigi vägevust ja auväär-sust, et kõik kodanikud peavad olema truud riigile ja täitma kõiki neile pan-dud kohustusi. Riigi ülesandeks sea-takse liita kõik kodanikud üksmeel-seks koostööks üldsuse kasuks.

See osutus moodsa Poola riigi looja, Poola iseseisvuse eestvõitleja ja Poola rahva kasvataja ning juhi viimseks võiduks. Sest vaevalt kaks kuud hiljem lõpetas surm kõik ta mai-sed heitlused.

J. Piłsudski puhul paistab iseära-likuna silma „et ta on „diktaator vastu tahtmist“. Ta on eluaja võidelnud rahva õiguste ja demokraatliku riigi-korra eest, kuuludes nooruses isegi sotsialistide erakonda. Isegi oma suu-red reformid 1926. a-l teostab ta pea-miselt seimi p a h e m poolse tiiva toetusel, võitluses parempoolsetega. Ent ometi suubub ta lõppeks varjatud sõjaväelise diktatuuri teedele, sündi-des vastasrinda lisaks parempoolsetele

rahvusdemokraatidele ka demokraa-tiale truuks jäänud sotsialiste.

Inimesena oli ta noorpõlves tugev ja energilise rühiga, kuid aastad kis-kusid ta selja kühmu. Eraelus ar-mastas ta üle kõige lihtsust ja silma-torkamatust. Ka võimu kõrgemal tipul olles kandis ta vana pleekinud, halli leegionäri-sinelit ja tüüpilist poola sõjaväemütsi, esinedes sellega täht-saimatelgi vastuvõttudel.

Piłsudski ideeks ja elu sihiks oli suure, tugeva ning auväärse rahvus-liku Poola loomine. Surreles võis ta rahuldustundega tehtud tööle tagasi vaadata, teadmises, et ta oli oma elu-ideaali teostanud.

Ta maeti Krakovi Wawelisse nagu kuningas, kuigi ta pea polnud kand-nud mingit krooni. Kuid ta oli siiski kuningas — vaimus. „Poola kunin-gate varjude juurde“, lausus president Mościcki oma järelhüüdes Piłsud-skile, „on jälle lisatud ühe nende kaaslase maised jäänused. Sest kuigi ta pea pole kandnud mingit krooni ega käsi hoidnud valitsuskeppi, ta oli siiski meie südamate ja meie südame-soovide isand ning käskija.“

tunne kajastub tema töis lihtrahva vastu. Ainult ajutiselt muutub ta oma loomingus Ilu preestrinnaks, oma südame pühendab ta püsivalt ikkagi taluhurtsikule. Tema silmapaistvam teos on oktaavides kirjutatud väljandrändajate eepos „Härä Balzer Bra-siilias“.

E. Orzeszkowa (1842—1910) on teine silmapaistev naiskirjanik, kes eelnenu eeskujul tähistab veel teatud üleminekut romantismist realismi. Tema on novellist ning oma laadilt didaktilist laadi tendentskirjanik, ilma ometigi muutumata pealetükki-vana igavaks. Juudi- ja naisteemant-sipatsioon, talupoeg ja vaene aadlik — need on tema käsitledavamad alad. „Meir Ezofowicz“ jutustab mitte üksi juudi, vaid üldse inimese õigusist. Orzeszkowa tippteostest olgu siinkohal nimetatud veel „Neemeni ääres“.

Realistliku aja nõuete kehastajaks ning täitjaks osutus Boleslav Prus (1847—1912), kes oma kirjan-duslikku tegevust alustas publitsis-tina, nagu seda meilgi Liivi ja Wilde puhul. Prus ühendab endas Liivi pessimismi ja Wilde optimistlikku usku kõigesse heasse. Prusi võib ni-metada positiivseks pessimistik: ta kõneleb üksikisendi hävingust, mille najal võrsub rõõmsam tulevik. Ta on psühholoogiliselt märksa peenem ja teravam kui ta naiskaaslased. Tema tuntuim teos on sotsiaalset elu kirjeld-avad romaan „Nukk“.

Oli vaja eelkäijate vaevalist tööd ja kogemust, et oleks võind tõusta selline suure dimesiooniga taidur nagu Henryk Sienkiewicz (1846—1916). Siin on tegemist sündind sõ-nakunstnikuga, kellest kujutluse an-nab parimini ainult ta looming, Sien-kiewicz tõendab, et võib läheneda rah-vale ja muutuda rahvakirjanikuks, sõna õilsas mõttes, ilma, et seejuures tarvitseks ohvreid tuua oma kunstilis-tele taotlustele. Rahulik-ülev vorm, lihas ja veres tajutavad kujud, sünd-mustiku haaravus ja rohkus — need elemendid on teinud Sienkiewicz-i isiku poola rahvale nii populaarseks, et tema romaanide sangarid on peagu kõik rahva suus liikvel. Nobeli au-hind 1906. aastal on õiglaselt hinna-

nud poola suurkirjaniku teeneid. Tema teostest tähtsamad on tõlgitud (või tõlkimisel) eestigi keelde. Siin mainitagu ajaloolised romaanid „Quo vadis?“ (1896), „Ristirüütli“ (1900) ja kuulus triloogia: „Tule ja mõõ-gaga“, „Uputus“, ning „Härä Wolo-dyjowski“. Oma isamaale on Sien-kiewicz selgi teel teeneid osutanud, et Paderewski eeskujul on emigran-dina Poola-asju propageerind. Sien-kiewicz on jälle kord tõendanud vana tõika, et suurmeistri käest kõlab ka kõige labastatum motiiv uudsena ja surematuna.

Teine Nobeli laureaat ning suur-romanist on W. Reymont (1868—1925). Kui eelnev kirjanik meenutaks meile E. Wildet, siis Reymonti puhul võiks mõelda E. Petersonile. „Talu-poegades“ (olemas eestikeelne tõlge) käsitleb Reymont õige naturalistlikul kujul poola külaelu. Selle teose pu-hul on igal eestlasel huvitav kõrvu-tada Tammsaare „Tõde ja õiguse“ probleemirikast käsitust Reymonti halli inimese rõõmude ja valudega. Oma hiilgavast jutustamisandest hoo-limata jääb Reymont siiski Sienkie-wicz-i laiaskaalalise toodangu varju, osalt kas või oma vähema hariduse tõttu.

Külast ja kaugest minevikust eemaldub S. Żeromski (1864—1925), kes praeguses Poolas kahest eelnevast palju loetavam. Żeromski lahkab juba psühhiaatri tabavusega inimhinge sügavusi, maalib süngeid pilte noorsoo elu- ja olemasolu võitlu-sist ning pühendab siis mõned teosed ka oma rahva ajaloole. Tema rohkest loomingust olgu märgitud ainult „Sisüüfüse tööd“, „Heitlus saadanaga“ ja „Eelkevad“. Kahjuks on meil Żeromskile liiga vähe tähelepanu omistatud. Tema väärtuslikumad tööd ootavad alles tõlkimist.

Sajandi lõpu väsimus annab end Poolaski tunda. Euroopast tuleb uusi puhanguid, mis toovad ka uusi suu-nitlusi. Läbi mitme voolu, kosmo-poliitilisest kuni ratsionalismini, on aimata igatsust mingi kunstipüüdlusi ühendava sünteesi järgi. Ajastu kaootilisus ilmneb S. Przyby-szewskis (1868—1927). Tema on

„Noor-Poola“ liikumise vaimseid juhte. Przybyszewski ei tohiks olla päris võõras eestigi lugejale, sest kui mitte tema saksa keeles kirjutatud noorpõlve tööde järgi, siis peaks tema mõjusid vist küll nähtama meie „Lil-lades Elevantides“ jm. Przybyszewski ühendab endas neoromantikuna Strindbergi, Wilde'i Dostojewski ja veel dekadentsemategi suuruste pärimusi. Teda iseloomustab saatanlik sukeldumine kõigesse, mis inimhinges musta või võigast. Temalt on saanud alguse nn. „alasti hinge“ teooria: ammutada alateadvuse sügavusist perversiteete. Ent elu lõpu-poolel annab ta veel haruldaselt selgind ja kirkastund draama „Lumi“.

„Noor-Poola“ liikumine on tihe-dalt seotud ajakirja „Elu“ lühiajalise ilmumisega (1897—1900). Siingi ei pääse assotsiatsioonidest: „Noor-Poola“ taotleb samu laiahaardelisi sihte nagu meie „Kiired“ oma Lääne-Euroopa valgusega. „Noor-Poola“ liikumisest võtab osa naturaliste (G. Zapolska), impressioniste (Lange), maali- ning lavakunstnikke j. t. Suu-rima tipu saavutas see närvlik tung-lemine ometigi teatrikirjanduse alal S. W y s p i a n s k i (1869—1907) isi-kus. Siin on tegemist eripalgelise kunstifenomeeniga, keda võrrelda võiks Lionardo või Wagneriga. Ühe-suguse originaalsusega väljendub selle ande looming nii skulptuuris, maal-is, poeesias kui muusikaski. Ja on väidetud, et tema sõnakunstiline mosaiik pole mitte vähem subtiilne, kui põliste Krakovi jumalakodade or-namentikad, mida Wyspianski on, turistide imetluseks ja õnneks, õige ohtralt jätnud. Wyspianski käsitleb oma kaasaja aktuaalseid probleeme („Pulmad“ 1901) muutub isegi tule-vase iseseisvumise messiaseks. Traa-gik omas elus ja töös, moodustab ta ühe hiilgava ajastu lõpp-punkti. Era-

kordse fantaasiaga sulatab ta endas laenelemente ajaloost, mütoloogiast ja teiste autorite töist mingiks visio-naarseks apoteesiks. Wyspianski mõõdus liiga kiiresti ja liiga kaugele oma kaasajast, et me võiksime hinnata ta järellainetuse ulatust ja kestust. Olgu siinkohal märgitud ainult „Va-bastamine“ (1903) ja „Akropolis“.

„Noor-Poola“ pale jääks kahvatuks, kui ta poleks andnud omaja suurima lüüriku K a s p r o w i c z i (1860—1926). Alates materialistliku elukäsi-tusega kirjeldusist mägilaste elu üle, jõuab ta maailmavalu kaudu usulisse müstikasse, mis oma värsivormilt kui leebusega kipub meie Ennot meenu-tama. „Hukkuvale maailmale“ ja „Vaeste raamat“ on tema tuntuimad teosed.

Maailmasõda on loomulikult Poo-laski toonud rea uusi probleeme. Neid käsitleb A. S t r u g (1873—1938), kelle „Tundmata sõduri haud“ on saadaval eestikeelsenagi. Teine tähtsam sõja-ning ühtlasi iseseisvus-aegse elu kirjeldaja on F. G o e t e l (1890). Temalt on eesti keeles ole-mas „Päevast-päeva“. Sõda on and-nud terve voolu kirjanikke, kes kir-jeldavad poola sõduri kannatusi võõ-rail rindeil.

Pärastsõjaaegne distants ei paku võimalusi hoovõtuks, et küündida nä-gema suuri talente. Siiski ei või möö-duda mõnest üksikust nimest, nagu K a d e n - B a n d r o w s k i ja S i e -r o s z e w s k i. Esimese kirjutatud on laialt tuntud romaanide sari „Mus-tad tiivad“, viimaselt tuntakse meil „Dalaj-Lamat“.

Nende kasinate ridadega tulebki piirduda mõnelehelisel pilgul poola kirjandusse. Isiklik tutvus rikkali-kult pakutava tõlkevaraga suudab aga asendada ka põhjalikku ülevaadet selle eriilmelise rahva vaimsest ju-mest.

Poola erilised nägemisväärsused.

Poola keskel asub avar liivane Masoovia madalmik, mille jaotab kahte ossa poola suurim jõgi Visla.

Keset Masoovia madalmikku asub Visla ääres poola pealinn Varssav oma 1.030.000 elanikuga. Linn on võrdlemisi uueaegne, ainult vanalinn (Stare-Miasto) on säilitanud turuplatsil ning tänavail 17. sajandi iseloomu. Varssavi väärtuslikuimad kunstilised emed on endine kuninglik loss, praegu vabariigi presidendi asupaik, 18. sajandist päritolevate saalidekoratsioonega ja samast ajajärgust põlvnev ilusti sisustatud palee Łazienkis, kuningas Stanisław Augusti armsam asupaik (1763—1795). Peale selle omab linn mõned nägemisväärsed kirikud, kunsti-, loodusloo-, etnograafilised- ja sõjaväemuuseumid. Iseloomuline on juudi linnaosa Na-levki. Ümbruses väärib külastamist rikkalt ehitud barokk-palee Vilanovis (8 km).

Masoovias asub ka Łodź, suuruselt poola teine linn, 580.000 elanikuga. See on poola tekstiiltööstuse suurim keskus ja seda nimetatakse „poola Manchester'iks“. Tal pole ei kunstimälestisi ega muid tähelepanuväärsusi ja tema külastamist võib soovitada vaid isikuile, kes on huvitatud tööstusest.

Łodźi ja Varssavi vahel asub Łowicz, 14.000 elanikuga linn, muiste poola primassi residents, kelle kalmistud asuvad Kollegiaal-kirikus. Łowiczi ümbrus on kuulus oma ilusate rahvariitudega, ja et neid näha, tuleb siia igal pühapäeval hulgaliselt turiste.

Peale selle võib soovitada Masoovias aurikusõitu Vislal Varssavist Płocki. Sel sõidul möödutakse Czervińskist ta 13. sajandist päritoleva romaani kirikuga. Plock, 30.000 elanikuga linn, asub maalilikult Visla äärsel kõrgustikul. Tähelepanuväärne ilus ja väärtuslike kunstimälestistega on Płocki peakirik.

Masoovias lääne poole algab avar, kergestilainetav, järverikas suur-

poola madalmik. Tema pealinn ja ühtlasi lääne-poola suurim linn (227.000 elanikuga) on Poznań. 10. ja 11. sajandil oli Poznań poola pealinn, hiljem Suur-Poolaks nimetatud kuningriigi pealinn. Poznańil on poola vabariigi suuremate linnade hulgas suurim protsent (96%) poola rahvastikku. Linnal on uueaja iseloom. Väärtuslikumate mälestiste hulka kuulub renessanss-raekoda 16. sajandist, — raekodadest ilusaim ehitus Poolas, — alguses oli see romaani katedraal poola esimeste ajalooliste valitsejate, Mieszko I (surnud 993. a.) ja Bolesław Vahva (surnud 1025. a.) haudmälestistega, lõpuks kaunilt ehitud jesuiitide kirik, barokk-ehitis 17. sajandist. Poznańis on rikkalikud muuseumid (Suur-Poolamuuseum, Mielżyński-muuseum, sõjaväemuuseum). Igal aastal mai kuu esimesel nädalal peetakse rahvusvahelist Poznańi messi; 1929. aastal oli see suurejooneliselt laiendatud poola rippumatuse kümne-aastaseks mälestuseks üleriiklikuks näituseks.

Edasi kuuluvad Suur-Poola ja Kujavia suurimate linnade hulka: Bydgoszcz, 108.000 elanikuga linn, ilusate kirikute ja puusadamaga. Bydgoszcz'is leiavad aset igal aastal poola meistrinimelised aerutamisevõistlused; Gniezno, 1000. aastast peale poola primassi residents, kunstimälestisilt riikka gooti katedraaliga 14. sajandist; Kruszwica, poola igivana pealinn 8. ja 9. sajandist, kunstivaremetega 14. sajandist keset Gopło-järve; Włocławek Visla pahemal kaldal, 60.000 elanikuga ja gooti katedraaliga 14. sajandist. Kujavis asuvad kaks suurt supelkohta, Ciechocinek ja Inowrocław (Hohensalza). Kuulsad oma tervisallikailt. Suur-Poolas on palju rikaste kunstikogudega magnaatide paleid. Ilusaimate hulka kuuluvad suure pildigalleriiga Raczyński-palee Rogalin'is, Czartoryski'palee Głuchovos, Sułkowski Rzydyna's, Zamoyski Kórnikis.

Poola põhja-lääne osas asub vojevoodkond Pomorze, mille pealinnaks on Visła ääres asuv Toruń (50.000 elan.). Siin sündis poola astronoom Mikołaj Kopernik (1473—1545), kelle mälestis ehiv turuplatsi. Toruńis on keskaegne gooti raekoda 14. sajandist, kolm samast ajast pärit määratud telliskivi kirikut, vanad linnamüürid ja kindlused „Kõvera Torniga“, saksa rüütliordu kantsi jäänused, palju vanu aitu ja maju.

Teisist Pomorze vojevoodkonna linnust väärivad külastamist: maaliliselt Visła kaldal asuv Chełmno (12.000 elan.); ilus on selle linna renessanss-raekoda 16. sajandist; alal on püsinud vanad linnamüürid ja mõned gooti kirikud 14. ja 15. sajandist. Vastaspoolsel Visła kaldal asub Świecie (8.000 elan.), saksa ordukantsi varematega 14. sajandist. Edasi põhjapool Visła parempoolsel kaldal asub Grudziądz (40.000 elan.) Napoleoni sõdadest kuulsa, seni hästi säilinud preisi kindlusega, mida 1807. a. prantslased ei suutnud vallutada. Pełpin'is Chełmno piiskoppide residentsis, väärib vaatamist ilus gooti katedraal 14. sajandist.

Põhjas ulatub Pomorze vojevoodkond 60 km pikkuselt Läänemere rannale. See on ainuke merekallas Poolas. Sellel merekaldal asuvad mõned, vast peale-sõja aastail tekkinud suvituspaigad ja 10.000 elanikuga ehitusel olev poola kauba- ja sõjasadamaga Gdynia linn. Soovitav on teha väljasõit laeval pika poolsaare Hel'i äärmises tipus asuvasse samanimelisse suvituspaika.

Lõuna-Poola koosneb maist, mis enne poola jaotust moodustasid „Väike-Poolaks“ nimetatud provintsi. Masoovia naabruse maaosas kerkib kõrgustik, nõndanimetatud poola kiltmaa. See on viljakas, tihedasti asustatud maariba, kus praegu asuvad Visła läbi lahutatud vojevoodkonnad Kielce ja Lublin. Nende vojevoodkondade linnust väärivad külastamist Lublin (100.000 elan.), mis asub maaliliselt Bystrzyca jõe kõrgustikul. Linn on säilitanud oma kaitsemüüride ja linnavärvate jäänused, omab arvukaid mälestisilt rikkaid kirikuid ja

rea maalilisi nurgakesi vanalinnas ja juudilinna-osas.

Visła pahemal kaldal asub Sandomierz (8.000 elanikku), piiskoplik residents, poola vanemaid linnu. Arvukad mälestised on säilinud siin, nii eriti gooti katedraal 14. sajandist, romaani Jakobi-kirik 13. sajandist, vana kuninglik loss, renessanss-raekoda 16. sajandist, Opatovi värav ja mõned barokk-kirikud.

Sandomierz'ist on soovitav väljasõit Visła-aurikul Kazimierz'ini. See väike, 5.000 elanikuga alevik on oma asendilt kõige ilusam kesk-poola linnust. Arvukad kunstimälestised, mis asuvad turuplatsil ja naabritänavaile, omapärased renessanss-majad 16. sajandist, barokk-kirik 17. sajandist, üle linna ulatuval kõrgustikul lossivarem 14. sajandist. Ümbruses on väike supelkoht Nałęczów.

Varssav-Krakovi raudteeliinil asub Częstochowa, tööstuslinn 80.000 elanikuga, kuulus palverändamiskeskusena ja mälestisilt rikka Pauliinlaste kirikuga, milles leidub Częstochova imetegev jumalaema pilt, „poola Lourdes“. Seal käib aastas 300.000 palverändajat kogu Poolast.

Kielce'i vojevoodkonnas leidub arvukaid kantsivaremeid. Asendi ilult on märgitavad kantsivaremed Ogródzieniec'is (16. sajand) ja Chęciny (14. sajand), võimsad Krzyżtopór'i kantsivaremed (17. sajand). Kielce'i vojevoodkonnas asuvad ka väävliallikatega supelkohad Busk ja Solec.

Väike-poola kiltmaa läänepoolse osa moodustab nõndanimetatud Krakovi Jura-lubjakivist rikas ümbrus, mille keskel asub Visła ääres vanapoola pealinn Kraków. See on 200.000 elanikuga, kunstimälestisilt ja ajaloolisilt mälestisilt rikkaim poola linn, mille külastamisest ei peaks loobuma ükski Poolas viibiv välismaalane. Kraków oli poola pealinnaks 11. sajandist kuni 1596. a., selletõttu ongi pärit tema ilusaimad mälestised gootika ja renessanssi ajast. Kuni jaotuse ajani oli Kraków poola kuningate kroonimislinnaks. See linn on võrdlemisi kõige paremini säilitanud oma vana iseloomu ja oma erilise ilme, ja

küllastaja tutvub seal kõige paremini poola ajaloo ja kunstiga. Nägemisväärt on kõige pealt V a v e l; seal kerkib vana kuningaloss 15. sajandist, ehitatud ümber renessanss-stiili, ja gooti katedraal 15. sajandist, mille kalmudes puhkavad poola kuningad ja rahvuskangelased. Katedraali kabeleisse asetati alates 14. sajandist kuningate ja rahvuskangelaste kunstilised hauamälestised, nende hulgas palju meistriteoseid. Laiaulatuselise Krakóvi turuplatsi kese võtab oma alla Sukiennice (kaubahoone), omapärane renessanss-ehitis 16. sajandist, peale selle asub seal poola ilusaim gooti kirik, Maria-kirik 14. sajandist, Vit Stvosz'i (Veit Stoss'i) toredasti nikerdatud kõrge-altariga 1477. a. Sukiennices asub nüüd suure pildikoguga rahvamuuseum.

Peale selle väärivad Krakóvis külastamist jagiellonide biblioteek 15. sajandist, oma ilusa gooti arkaadide õuega ning noore Kopernik'i mälestussambaga, vanad linnamüürid ja linnaväravad Florian-väravaga (Brama Florjańska) ja gooti Barbakan'iga 15. sajandist, barokk-stiilis Püha Anna-kirik 17. sajandist, gooti frantsiskaanlaste kirik Vyspiański akna-maalega (1898. a.), dominikaanlaste Corpus Christi ja Püha Katarina gooti kirikud 14. sajandist ja kuningas Vladyslav Iagiello mälestussammas (kunstnik Vivulskilt 1910. a.).

Krakóvi ümbruses asub euroopa suurim soolakaevandus V i e l i c z k a (12 km). Kaevandus annab praegu tööd 1.000 töölisel; kaevanduse ülemised korrad on seatud sisse võõraile külastamiseks, elektrivalgustus on asetatud soolast väljaraiutud kambreisse, saalesse ja kabeleisse. Peale selle on külastamisväärt Krakóvi ümbruses lubjakaljudest ümbritsetud hurmav O j c o v 'i org (Dolina Ojcovska), kaljudel asuvad kantsivaremed T e n c y n e k, benediktiinlaste abtei T y n i e c 'i s, kui ka klooster B l o l a n y 's.

Väike-poola kiltmaaga ühineb läänes Sileesia kiltmaa. Siin asub loodusvaradelt rikkaim poola maastik, ülem-Sileesia söekaevandused. Peale sulatisahjude ja kaevandiste leidub

seal mitu sada vabrikut. Tähtsaimad tööstuskeskused on siin: K a t o v i c e, 116.000 elanikuga linn. Sileesia vojevoodkonna asupaik, K r ó l e v s k a - H u t a (söekaevandused Prezydent ja Huta-Królevska) ning C h o r z ó v (lämmatisaine vabrikud).

Ülem-Sileesia piirkonda riivab idas Dąbrova söekaevandis; söekaevandise ja tööstuse peakeskpunktid on siin: S o s n o v i c e (üle 100.000 elaniku), B e d z i n (60.000 elan.) ja Dąbrova - G ó r n i c z a (25.000 elanikku).

Poola lõunapiiri Tšehhoslovakkia vastu moodustab täies ulatuses Karpaatide mägestik; siin asuvad ka poola kõige enam külastatud turistide peatuspunktid, suvituskohad, supelasutised, suusaväljad.

Karpaatide mägestik koosneb mitmest osast. Lääne osa nimetatakse lääne-Beskiidideks, mille kõrgeim tipp on B a b i a G ó r a (1725 m). Suurte linnade ning Sileesia tööstuspiirkonna läheduse tõttu on see mäeahelik väga külastatud, tal on olemas arvukad kaitsemajad ja märgitud teed. Ilusaim väljasõit Poolas viib P i e n i n y - m ä g e d e s s e, lubjakaljude rühma juurde, milles Dunajec-jõgi moodustab maalilise, 10 km ulatusega kuristikku, kus on paadisõitki võimalik. Läheduses asuvad supelkohad S z c z a v n i c a, R a b k a, K r y n i c a, poola suurim supelkoht (aastas 30.000 suvitajat). Krynica on suusakantsiga talvespordi jaam.

Podhale-madalmik (Eelkarpaatide madalmik) lahutab Lääne-Beskiidid T a t r a i s t, kõrgemaist ja ilusamaist Karpaatide-mäerühmast, mille tipp tõuseb 2.663 m kõrgusele. Väljasõidud Tatrasse tuletavad meele väljasõite Alpidesse, kuid Tatra ületab Alpe järvede suurema arvuga ning tippväljavaadete suurima mitmekesidusega. Sellevastu pole Tatramäestikul jäälüstikke. Tatra jalal asub Z a k o p a n e, suurim suvituskurort, suurim turistide- ning talvespordi- jaam Poolas, 40.000 külalisega aastas. Vägeval suusakantsil leiavad igal aastal aset rahvusvahelised võistlused. Kogu aasta läbi on Zakopanega raudtee otseühendus kõigist suuremaid

poola linnust, peale selle on olemas autobuseühendused Krakóviga.

Kõige rahvalikumad on Tatra väljasõitudest sõidud autobusel Tatra ilusaimale järvele „Morskie Oko“ („Meresilm“, 1.340 m), suurepäraselt väljavaadet pakkuvale nõlvale. „Hala Gąsienicova“, kus asub poola Tatraühingu graniidist ehitatud kaitsemaja, ning matk maaliliste kaljude ümbristatud „Dolina Kościeliska“ orgu.

Turistidele on vähem huvitavad keskmised Beskiidid. Siin asuvad: Gorlice, 2. mai 1915. a. lahingu tõttu tuntud alevik (suur sõjakalmistu), Biecz ja Krosno, kunstilt rikkaste kirikute ja supelkohiga Ivonicz ja Rymanov. Keskmiste Beskiidide ääres asub Przemyśl, 70.000 elanikuga linn, mitme kiriku ja lossivaremega. Euroopa sõja ajaloo osas Przemyśl, tol korral tugev austria kindlus, kuulsaks saanud venelaste poolt vallutamise 22. märtsil 1915. a. Ümbruses, Krasieczyn'is, on ilus renessanss-palee 17. sajandist.

Keskmissis Beskiidides leiame arvukaid petrooleumiallikaid; suurimate hulka kuuluvad Gorlice ja Krosno ümbruses asuvad petrooleumikaevud, kus on olemas ka väljapurskavad maagaasi šahtid (Meçinka). Suurimad naftaalikad Poolas omab Borysław; tema aastatoodang tõuseb üle 500.000 t. nafta. Borysławi naabruskonnas asub Truskaviec'i ja Drohobyczi supelkoht, 40.000 elanikuga linn, poola petrooleumitööstuse keskus kontinendi suurima petrooleumi puhastusvabrikuga, mis kuulub riigile. Linn omab gooti kiriku 14. sajandist ja kolm ilusat kreeka-katoliku puukirikut 15. sajandist.

Ida-Beskiidid, mis ulatuvad Boryslavist rumeenia piirini, jagunevad kolme rühma: Bieszczedy, toredate suusa terräänega (suusaspordi peajaamaks on Sławków), metsikud ja inimkehvad Gorganyd (Syvula, 1835 m kõrge), mis on kuulsad oma jahivõimalustega ja Czarnohora kõrgeima tipuga Hoverla (2058 m). Alltorus, millest läbi viib raudteeliin Stanislávov-Vorochta, asuvad ida-

Karpaatides mitmed suured suvituskohad, nagu Jaremcze 6000 külastajaga aastas, Mikuliczyn, Tataróv ja Vorochta. Hutsuulid, kohalikud ukrainlased, kannavad ilusaid rahvarüüsid ja on säilitanud karjase elu palju omapäraseid kombeid. Hutsuulidemaa keskuseks on suur 10.000 elanikuga küla Zabie.

Lõuna-ida poola suurim linn on Lvóv, 233.000 elanikuga, mis asub maaliseltsit lõssimäe jala õnaruses, ja mida kroonib Lublini (1569. a.) poolaleedu uniooni mälestiseks üleskuhjatud mullaküngas. Lvóv omab mitmed ilusad ja mälestiselt rikkad katoliku kirikud (gooti katedraalid 14. sajandist, bernhardiinlaste barokk-kirik, dominikaanlaste rokoko-kirik), kreeka-katoliku kirikud (rokoko-katedraal Švięty Jur — Püha Jüri-kirik, vallahide renessansskirik) ja armeenia usutunnistuse kiriku (katedraal 14. sajandist), kusjuures tuleb märkida, et Lvóv on ainuke linn maailmas, kus asuvad koos kolm katoliku, rooma, kreeka ja armeenia usutunnistuse peapiiskoppi. Lvóvis on ilusad muuseumid ja galleriid, nagu linna-, vürstide Lubomirskide, krahvide Dzieduszyckide kogud ja t. ning kaunis Kilińsski-park. Igal aastal aset leidva ida-messi paigal (rahvusvaheline mess septembri teisel nädalal) on olemas omapärane ring-panoraama Racławice's (kohanimetus), mis kujutab Kościuszko võitu venelaste üle 4. aprillil 1794.

Põhja-ida-poola keskus on Vilno, 180.000 elanikuga linn, väga ilusas asendis keset kuusemetsi asuvail künkail Vilja-jõe ääres. Linn omab rea maaliliselt rühmitud kirikuid barokk-, rokoko- ja klassikalises stiilis ja rea maalilisi kohti vana-linnas ja juudi-linnaosas. Ilusaimate kirikute hulka kuulub 18. saj. lõpul klassikalises stiilis ehitatud katedraal, hilisgooti Püha Anna-kirik 16. sajandi alult, dominikaanlaste misjonäride ja Püha Kathariina rokoko-kirik. Kõige pealt tuleb aga külastada barokk-stiilis Püha Peetri- ja Pauli-kirikut Antokol'i (eellinn) 17. sajandist; selle sisemust ehivad ilusaimad stukatuurid Poolas, itaalia meistrite teos. Kõrgustikul üle

Kirjandust Poola kohta eesti keeles.

Eesti noored, kes tahavad lähemalt tutvuda Poolaga, leiavad selle kohta eesti keeles võrdlemisi küllaldast ja usaldatavat kirjandust. Poola tutvustamisega eesti publikule tehti juba võrdlemisi varakult algust. 1920. aastal ilmus Tallinnas koguteos „P o o l a m a a“ nr. 1, kus leidub kirjutisi Poola ajaloost, riigist, sõjaväest, maauuendusest, Leedu küsimusest jm. Ükski kirjutis ei kannu autori nime ega selgu ka, kes on koguteose toimetaja või väljaandja. Kirjutised on asjalikud ja näib, et nende taga seisab ühel või teisel kujul Poola saatkond. 1930. a., Poola presidendi külaskäigu puhul Tallinnas ilmus kaks koguteost, kus tutvustatakse Poola ajaloo ja kaasaegse vaimueluga. Esimene — „E e s t i j a P o o l a“ on suurema albumi formaadis, koostatud Aksel M e i s t e r'i poolt. Väljaande ilme on rohkem päevakajaline, tuues reportaazi Eesti Riigivanema O. Strandmani külaskäigust Varssavi ja president J. Mościcki vastukülaskäigust Tallinna.

Samal aastal (1930) ilmus ka suur ja põhjalik koguteos „P o o l a“, kus antakse poola ja eesti autorite poolt igakülgne ja põhjalik ülevaade Poola ajaloost, vaimu-, majandus- ja poliitikaelust. See on tänapäevalgi kasutatavaks käsiraamatuks selle maa kohta.

1935. a. ilmus Poola saatkonna väljaandel brošüür „P o o l a u u s r i i g i k o r d“, mis tõlgitud poola keelest ja kus tutvustatakse Poola 1935. a. põhiseadust.

Uue Poola vaimse isa Józef Piłsudski kohta on ilmunud kaks teost. Esimene dr St. Pomarański sulest B. Linde tõlkes (1936) ja teine E. Kirj. Seltsi „Suurmeeste Elulugude“ sarjas R. Sirge sulest (1937). Esimene on kahjuks kirjutatud liiga teravas ja vastaseid mõnitavas toonis ega sobi hästi noorsoole, teine seevastu pakub asjaliku ning huvitava ülevaate selle erakordse isiksuse vaheldusrikkast elust. Viimase järgi peamiselt on koostatud ka käesolevas n-ris leiduv lühike J. Piłsudski elulugu.

katedraal-kiriku kerkivad kantsivaremed.

Sõidul Varssavist Vilnosse möödume Białystok'ist (100.000 elanikku), Põhja-ida-poola tähtsaim tööstustsentrum ja kõrgel Niemeni kaldal asuv maaliline Grodno (50.000 elanikku), mis omab mitmesuguseid mälestisi. Niemeni läheduses asub poola-leedu piiril Druksieniki supelkoht.

Poola ida vojevoodkonnad omavad samuti palju maastikulikku ilu ning väärtuslikke mälestisi, kuid ennesõjaaegse hooletusse jäämise ja sõja-aastate purustamise tõttu pole need veel vastavalt kohendatud, et olla välismaiste turistide väljasõitude eesmärgiks. Selliste kaunide paikade

hulka kuuluvad eriti arvukate lossivaremetega Podoolia ja Volynia, Polesia, soine ja elanikuaher, metsarikas madalmik, ja Novgoródeki ja Vilno vojevoodkonnad.

Neis ümbruskonnis tuleb kõige pealt soovitada väljasõit P u s z c z a B i a ł o v i e s k a (Białowieži ürgmetsa), mis asub Białystoki ja Polesia piiril. See on kesk-Euroopa suurim ürgmets (2500 ruutkm), kord kuulus oma metshärgade ja hirvejahtidega. Metshärjad on maailmasõja ajal täiesti hävitatud. Läänud aastal aga laskis poola valitsus Ameerikast osta metshärgi, et nendega uuesti asustada Białowieži ürgmetsa. Ürgmetsa südames asub Białowieža küla, kohaliku raudtee lõppjaam.

(Koguteosest „Poola“.)

Lektor Joh. Fr. Blomquist †.

Soome ajalehed tõid kurva teate, et reedel 22. mail s. a. on Helsingis varisenud manalasse kauaaegne ja teenekas Soome Õppiva Noorsoo Karskusliidu auliige lektor Joh. Fr. Blomquist. Kadunud on silmapaistev koht Soome karskusliikumises, eriti noorsoo karskustöös. Olles enam kui kümnekond aastat Soome Õppiva Noorsoo Karskusliidu esimeheks, viis ta selle org-i majanduslikult ja vaimselt kõrgele järjele, sest ta oli täie hingega sellele töö juures. Elukutselt silmapaistev ja lugupeetud võimlemisõpetaja Helsingi keskkoolides oli ta seltskonnas ja pedagoogilistes ringides hästi tuntud ja lugupeetud ning võis seega ka oma liidule pakkuda küllaldast kõlblist tuge. Tal oli silmapaistev koht ka Soome spordiliikumises. Viimasel ajal veetis ta vanadusepäevi pensioneeritud õpetajana, olles tagasi tõmbunud ka seltskondlikust tööst.

Peale muu oli lektor Blomquist ka siiras Eesti sõber ja jälgis kuni viimase ajani suure huviga Eesti Noorsoo Karskusliidu püüdeid. Ta külastas kaks korda ka isiklikult Eestit — esimene kord 1926. a. rahvusvahelise karskuskongressi ajal ja teine kord 1933. a. E. N. Karskusliidu 10. a. juubelpidustuste ajal. Kõik, kes temaga siin tutvusid, õppisid temas otsekohest, sirgejoonelist ja tarmukat inimest tundma. Allakirjutanu sai veel hiljuti, käesoleva aasta jaanuaris ja märtsis Helsingis käies tema ja ta abikaasa suurt külalislahkust ja sõbralikkust tunda. J. Fr. Blomquist'i leinavad koos Soome aatevendadega paljud noorkarsklased ka siinpool Soomelahte.

A. Elango.

Noored koduümbrusega tutvuma.

On lähenemas suvi, mis võimaldab noortele anduda suuremal määral mitmekesistele vabadele harrastustele. Viimaste hulgas ei tohiks puududa lähem tutvumine oma koduümbrusega. E. N. Karskusliidu kodumaa tundmaõppimise harrastusring on asjast huvitatuile meeleldi abiks kavade koostamisel ja ülesannete kätte juhatamisel. Toome siin näiteks ühe töökava, mis koostatud ühe algkooli õpilasringi jaoks tema soovil.

1) Mõne kohaliku kiriku kirjeldus ja selle ajaloo põhijooni (kirjanduse ja näiteks mõne kiriku teenistuses seisva isiku juhatuste alusel).

(Ka oma kooli ajalugu ei peaks algkooli õpilasele olema liiga raske.)

2) Õpilaste (mõne klassi; ei tarvitse klass ollagi, — või kogu kooli) elukohtade kaart valla, linna või alevi plaanil ja arvestused iga koolitee pikkuse kohta. Eritabelil näidata sagedamad pikkused jne. (Võrdlus näiteks nooremate

ja vanemate klasside vahel). Iga klassi kohta võib võtta näiteks mõni õpilane.

3) Mõne tööstuse (kuhu ligipäas heatahtlike inimeste tõttu võimalik), näiteks saeveski, tegevuse üldkirjeldus. (Kust toormaterjal, missugune, kuis kohale veetakse jne., mida valmistatakse, kuhu läheb, tööaja kestvus töölistel. Kui vana tööstus? Kas õnnetusi juhtunud? Vanemate tööliste (lastevanemaist?) mälestusi jne.) Plaan, juurdeveetode jne. Tööliste arv. Kus on lähimad teised tööstused? jne.

4) Mõne puistiku kirjeldus. (Puude liigid, nende umbkaudne vanus, iseäralikke kujusid — lõhenenud, kõveraid — joonistega. Kes, millal puhastab — hooldajaid, vahte. Kas, kui palju prügikaste, kas ja kus neid võiks veel olla?)

(Kalmistute kirjeldus käib algkooli noortele arvatavasti üle jõu.)

5) Lähemas jões ette tulevaid kalu kirjeldada (jooniseid) jne. — tutvuda nende elu-oluga kirjanduse abil.

6) Ümbruse aluspinna kivististe kogumine — neist joonistuste valmistamine, ja selguse muretsemine nende päritolu kohta (geoloogilises ajas). Kui on asjatundjate abi — tüüpilisemate nimetamine jne.

Talveks:

7) Talviste lindude elutegevuse kirjeldusi. (Näit. rasvatihane, varblane (2 liiki! jne.) Kas ja kus tuleb ette üht või teist varblast, kus toitu otsivad jne.

8) Kodukasside kirjeldus (koolivendade-õdede kodudest jne.) — kontuurjoonised, iga kassi värvikirjade peale kandmiseks jne. (küljelt, eest).

Nende tööde tulemuste esitamine referaatidena noortele pakub kahtlemata huvi teistele ringi liikmetele, õhutades ka neid tööle. Töö teema määramisel näeks harrastusring heameelega, kui saabuks temale iga tööhuvilise kohta „korraldus-

leht“ (võib Liidu büroost maksuta saada) ja kavatsetava (või alatud) töö teema, et avaneks võimalus anda lähemaid juhiseid ja arvestada tööd harrastusringi astmetööna (vt. „Kev.“ nr. 3, 1937).

Ühe tööna ringi liikmete suuremale grupile (ka talvel) korraga kujutleksin näiteks kodulinna elumajade lugemist ühe-, kahe-, 1,5- jne.-kordsuse järele, iseisva iluaia esinemise või mitteesinemise järele maja ees, võib olla ka nägusamate majade loetelu (ja põhjendused, miks nägusad). Iga õpilane koostaks ülevaate oma linnaosakese kohta ja hiljem mõni arukam käiks olulisemad kohad läbi ja annaks üldvaate. Lühikesi referaate võiks ju kõik pidada, ja võiks ka kõiki teisi huvitada. (Rakendatav ka maal ühe küla piirides.)

Lähemaid juhiseid võib Liidu büroo kaudu (kirjalikult) saada harrastusringi sekretärielt hr. N. O. Mikkelsaar'elt.

Omis asjus.

Veel kord karskusest ühe väikelinna gümnaasiumis.

„Kevadik“ nr. 2. kirjeldasin ühe meie väikelinna poeglaste gümnaasiumi õpilaste karskusmeelsust. Minul käepärast olnud andmeid lähemalt kontrollides selgus, et kõik ettetoodud faktid ei vasta täiel määral tõele ja et minu kirjutuse sõnastus pole igas suhtes küllalt täpne, mispärast sellest kohati võib rohkem välja lugeda, kui ma olen öelda tahtnud. Et oma väljendusi täpsustada ja osalt korrigeerida, palun veel kord „Kevadiku“ ruumi alljärgnevatele ridadele.

Kõneall oleva gümnaasiumi lõpuõhtute ametlik osa on küll olnud karske, kuid üksikud õpilased võtavad neile salaja kodunt alkoholi kaasa ja joovad seda õhtu seltskondliku osa kestel (mainitud kooli abiturientidel on kombeks lõpuõhtud pidada koos sama linna tütarlaste gümnaasiumiga) kõrvalruumides ilma õpetajate teadmata. Ka tehakse seda pärast õhtu ametlikku lõppu ettevõetavatel salkadena kogunemistel.

Umbes niisama on lugu ka abiturientide klassiõhtutega, milliseid selles koolis on kombeks korraldada samuti koos tütarlastekooli abiturientidega. Neil õhtutel

kinnitatakse lõpumärgid esmakordselt ametlikult rinda. Sinnagi võtavad üksikud õpilased (poisid) kodunt mitmesuguseid alkoholilisi jooke kaasa. Korra kukkus ühel säärane pudel maha ja purunes; et „kahtlane“ lõhn ei ulataks direktori ninasse, siis võeti tärpentiin appi.

Mis puutub protsentide saamiseni viinakauplustest, siis näib siin olevat tegemist rohkem asjaosaliste kelkimisega.

Kõneall oleva kooli direktor ja õpetajad on täiesti karskusmeelsed ja püüavad alkoholismi pahega õpilaste hulgas kõigiti võidelda, kuid seltskonna ja mõnikord ka kodu halb vastumõju on liiga tugev.

Vilistlane.

Toimetuse järelmärgus. „Kev.“ toimetuse on vahepeal saanud andmeid, mis näitavad, et „Vilistlase“ poolt esile toodud asjaolud ei ole sugugi erakordsed ega ainult mõnele „väikelinna gümnaasiumile“ iseloomulikud, vaid samasuguseid esineb mitmel pool mujalgi. Näib, et olukord meie keskkoolides ja gümnaasiumides nõuab ses suhtes tõesti parandust.

E. Noorsoo Karskusliidu X suvipäevad Räpinas ja Petseris.

Nagu juba varem teatatud, toimuvad seekordsed E. Noorsoo Karskusliidu suvipäevad suvistepühade aegu R ä p i n a s ja P e t s e r i s. Suvipäevad on alati toonud uut värskendust Liidu ümber kogunenud noortele ja seda on loota ka seekord. Antud juhul kutsume teid meie kodumaa ühte omapärasemasse nurka, millega tutvumine võib pakkuda rohkesti uusi muljeid. Suvipäevadest osavõtt on vaba kõigile E. N. Karskusliitu kuuluvatele noortele ja nende juhtidele (teistele Liidu juhatuse nõusolekul).

Suvipäevade kava on Liidu juhatuse poolt koostatud alljärgneval kujul.

5. juunil. Kl. 10—15 A v a m i n e ja I t ö ö k o o s o l e k. R ä p i n a aianduskeskkooli ruumes.
1. Avasõnad — Liidu esimees J. Tork.
 2. Dir. E. Lampi sõnavõtt.
 3. R ä p i n a aianduskeskkooli õpil. „Ühispere“ esind, sõnavõtt.
 4. Referaate teemale: T ä n a p ä e v a n o o r t e h u v i d e - m a a i l m:
 - a) L ä b i l ö i g e t ä n a p ä e v a n o o r t e v a b a d e s t t e g e v u s - a l a d e s t.
 - b) K e s k k o o l i - ja g ü m n a a s i u m i e a l i s t e n o o r t e h u v i d s t a t i s t i k a v a l g u s e l.
 - c) K e s k k o o l i - ja g ü m n a a s i u m i õ p i l a s t e h u v i t e g e v u s e v a s t u o r g - i d e s.
 - d) E r i n e v u s i p o e g - ja t ü t a r l a s t e h u v i d e s.
 - e) L ä b i r ä ä k i m i s e d e t t e k a n n e t e k o h t a.
- Kl. 15—16 Lõuna.
Kl. 16—19 Tutvumine ümbrusega.
Kl. 19—21 Vaba aeg.
Kl. 21 Segaeeskavaga pidu R ä p i n a H a r i d. S e l t s i s a a l i s.
6. juunil. Kl. 9—11 I I t ö ö k o o s o l e k. R ä p i n a aianduskeskk. ruumes.
Referaate teemale: T ä n a p ä e v a n o o r t e h u v i d e m a a i l m.
 - a) M i d a o t s i v a d j a l e i a v a d n o o r e d k i r j a n d u s e s t?
 - b) M i k s v e e t l e b n o o r i s p o r t?
 - c) N o o r t e h u v i k a r s k u s - ja e l u r e f o r m i k ü s i m u s t e v a s t u.
 - d) L ä b i r ä ä k i m i s i e t t e k. k o h t a.
- Kl. 11—12.30 M a t k P e t s e r i (o m n i b u s i l) p e a t u s e g a V õ ö b s u s.
Kl. 12.30—15 A - r ü h m — M a t k V a n a - I r b o s k a s s e j a t a g a s i (o m n i b.) .
B - r ü h m — T u t v u m i n e P e t s e r i g a.
Kl. 15—16 Lõuna Petseris.
Kl. 16—19 Ühine tutvumine Petseriga.
Kl. 19—20 Lõppaktus Petseri ühisingümn. ruumes.

Soovijad saavad maksuta ühiskorterit R ä p i n a aianduskeskk. ruumes alates 4. juun. kl. 18 kuni 6. juunini kl. 19. Erisoovil püütakse hoolitseda ühiskorterit eest ka Petseris 6.—7. juun.

Osavõtt kavas ettenähtud üritustest on kohalviibivatele suvipäevlastele kohustuslik.

Osavõtt on maksuta, välja arvatud pidu 5. juun. õhtul ja omnibusisõidud. Kavas märgitud lõunad on mõeldud ühislõunatena võimalikult odava hinnaga. Nendest osavõtt ei ole kohustuslik.

Pärast suvipäevi on rikkalikke võimalusi jalamatkadeks Petseri- ja Võrumaa huvitavamatesse kohtadesse.

Suvipäevadest on oodata osa võtma kümme-konk soome noorkarsklasi.

Referentide nimed selguvad lähemal ajal.

Osa võtta soovijaid palutakse hiljemalt 1. juunini s. a. Liidu büroos registreeruda.

Liitu kuuluvatel ringidel soovitame kaaluda vähemalt paarile oma liikmele stipendiumi määramist suvip. osavõtuks (vähemalt sõidukulude piirides), et ringid pärast saaksid informatsiooni suvipäevade tööst.

„Kevadik“ ilmub — 6 nr-it aastas. Tellimishind 1/1 a. 75 s., 1/2 a. 40 s., üksiknr. 15 s.
Väljaandja: Eesti Noorsoo Karskusliit. Vastutav toimetaja: prof. dr. A. Koort.

Eesti Noorsoo Karskusliit

Tartus, G.-Adolfi 18, tel. 16-46, postk. 86.

Karskusmeelsete noorsoo org-ide keskkoh, asut. 1923. Liikmemaks org-idele 5 senti liikmelt kalendriaastas; org., kes võtab vastu 10 „Kevadiku“ tellimist, on liikmemaksust vaba.

Tegevusalad: alkoholismivastane võitlus, kirjandus, kunst, muusika, kodumaa tundmaõppimine, kõneoskus, kehakultuur, male jne.

Juhatus: klj. J. Tork (esimees), õp. H. Mark (abiesim.), õp. mag. E. Laugaste (abiesim.), üliõp. A. Looing (sekret.), õpil. M. Reebe (sekret.), üliõp. P. Sarv (laekur), mag. A. Elango (peasekret.)

Kodumaa tundmaõppimise harrastusring. Toimkond: dr. A. Luha, dr. J. Port, dr. G. Vilbaste, dr. F. Linnus, dr. O. Liiv, mag. E. Laid, N. Ö. Mikkkelsaar (sekret.).

Muusika harrastusring. Toimkond: E. Võrk (esim.), A. Läte, A. Kiiss, R. Ritsing, V. Marvet, V. Kliimand, P. Sarv (sekret.).

Alkoholismivastase võitluse harrastusring.

Kirjanduse harrastusring.

Kõneoskuse harrastusring.

„Kevadiku“ toimetus: P. Kaaret, V. Lang, H. Mark, A. Raska, J. Tork.

„Kevadiku“ toimetuse kollegium: kunstn. Ed. Ahas, dr. A. Annist, insp. E. Jaanvärk, ülik. õppej. A. Kalamees, prof. E. Kant, prof. A. Koort, õp. A. Kuum, prof. J. Köpp, insp. J. Lang, dr. A. Luha, klj. J. Parijõgi, prof. E. Poom, dir. J. Port, insp. S. Pruuden, raamatuk. dir. F. Puksoo, prof. K. Ramul, insp. G. Reial, prof. D. Rootsmäe, prof. P. Tarvel, klj. J. Tork, dir. K. Treffner, õp. R. Vokk, helilooja E. Võrk.

„KEVADIK“

NOORSOO ENESEKASVATUSE, ELUREFORMI JA
ISETEGEVUSE AJAKIRI, ASUT. 1924.

„KEVADIK“ on vaimsete huvidega noorte ja noorsoo juhtide ajakiri.

„KEVADIK“ avaldab kirjutisi kõigilt noorsoo elualadelt; erilist tähelepanu pööratakse enesekasvatusele ja elureformi küsimustele.

„KEVADIK“ käsitleb järjekindlalt noorsoo org-ide juhtimisega seotud küsimusi, eriti pidades silmas kooli lõpetanud noorte org-e ja keskkoolinoorsoo ringe.

„KEVADIKU“ ümber on koondunud laialdane ringkond aatelisi noori ja noortesõbralikke haritlasi.

„KEVADIK“ on kõige odavam ajakiri. Aastakäik (6 nr. à vähemalt 16 lk.) maksab otseteed toimetusest tellides ainult 50 senti (võib saata postmarkides).

Tellige „Kevadik“ igale koolile ja noorsoo org-ile!

Toimetus ja talitus: Tartu, G.-Adolfi 18. Tel. 16—46. Postk. 86.

Eesti Noorsoo Karskusliit

Tartus, G.-Adolfi 18, tel. 16-46, postk. 86.

Karskusmeelsete noorsoo org-ide keskkocht, asut. 1923. Liikmemaks org-idele 5 senti liikmelt kalendriaastas; org., kes võtab vastu 10 „Kevadiku“ tellimisi, on liikmemaksust vaba.

Tegevusalad: alkoholismivastane võitlus, kirjandus, kunst, muusika, kodumaa tundmaõppimine, kõneoskus, kehakultuur, male jne.

Juhatus: klj. J. Tork (esimees), õp. H. Mark (abiesim.), õp. mag. E. Laugaste (abiesim.), üliõp. A. Looring (sekret.), õpil. M. Reeben (sekret.), üliõp. P. Sarv (laekur), mag. A. Elango (peasekret.)

Kodumaa tundmaõppimise harrastusring. Toimkond: dr. A. Luha, dr. J. Port, dr. G. Vilbaste, dr. F. Linnus, dr. O. Liiv, mag. E. Laid, N. Ö. Mikkkelsaar (sekret.).

Muusika harrastusring. Toimkond: E. Võrk (esim.), A. Läte, A. Kiiss, R. Ritsing, V. Marvet, V. Kliimand, P. Sarv (sekret.).

Alkoholismivastase võitluse harrastusring.

Kirjanduse harrastusring.

Kõneoskuse harrastusring.

„Kevadiku“ toimetus: P. Kaaret, V. Lang, H. Mark, A. Raska, J. Tork.

„Kevadiku“ toimetuse kolleegium: kunsti. Ed. Ahas, dr. A. Annist, insp. E. Jaanvärk, ülik. õppej. A. Kalamees, prof. E. Kant, prof. A. Koort, õp. A. Kuum, prof. J. Köpp, insp. J. Lang, dr. A. Luha, klj. J. Parijõgi, prof. E. Poom, dir. J. Port, insp. S. Pruuden, raamatuk. dir. F. Puksoo, prof. K. Ramul, insp. G. Reial, prof. D. Rootsmäe, prof. P. Tarvel, klj. J. Tork, dir. K. Treffner, õp. R. Vokk, helilooja E. Võrk.

„KEVADIK“

NOORSOO ENESEKASVATUSE, ELUREFORMI JA
ISETEGEVUSE AJAKIRI, ASUT. 1924.

„KEVADIK“ on vaimsete huvidega noorte ja noorsoo juhtide ajakiri.

„KEVADIK“ avaldab kirjutisi kõigilt noorsoo elualadelt; erilist tähelepanu pööratakse enesekasvatusele ja elureformi küsimustele.

„KEVADIK“ käsitleb järjekindlalt noorsoo org-ide juhtimisega seotud küsimusi, eriti pidades silmas kooli lõpetanud noorte org-e ja keskkoolinoorsoo ringe.

„KEVADIKU“ ümber on koondunud laialdane ringkond aatelisi noori ja noortesõbralikke haritlasi.

„KEVADIK“ on kõige odavam ajakiri. Aastakäik (6 nr. à vähemalt 16 lk.) maksab otseteed toimetuselt tellides ainult 50 senti (võib saata postmarkides).

Tellige „Kevadik“ igale koolile ja noorsoo org-ile!

Toimetus ja talitus: Tartu, G.-Adolfi 18. Tel. 16—46. Postk. 86.
